

ÇİN JEO-EKONOMİSİ VE AFRİKA
Aziza İLİASOVA
Yüksek Lisans Tezi
Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emre BAYSOY
2020

**T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ÇİN JEO-EKONOMİSİ VE AFRİKA

Aziza İLİASOVA

**KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI**

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Emre BAYSOY

TEKİRDAĞ - 2020

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

03 /09 / 2020

Aziza İLİASOVA

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aziza İLİASOVA tarafından hazırlanan “ÇİN JEO-EKONOMİSİ VE AFRİKA” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 2 Eylül 2020 günü saat 15:30’da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:	Dr. Öğr. Üyesi Emre Baysoy	Kanaat:	İmza:
Üye:	Doç. Dr. E. Ümit İzmen Yardımcı	Kanaat:	İmza:
Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Seyhan Bilir Güler	Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdür V.

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD : Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Çin Jeo-ekonomisi ve Afrika
Tez Yazarı : Aziza İliasova
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Emre Baysoy
Tez Türü : Tezli Yüksek Lisans, 2020
Sayfa Sayısı : 69

Geçmişte diğer ülkelerin ekonomi kalkınması coğrafi savaşlardan geçiyorsa, 21. yüzyılda diğer ülkelerin fethi ekonomi yoluyla oluyor. Yeni terim jeo-ekonomi, her ülkenin dış ekonomisini tanımlar. Çin'in ihracatı dünyada birinci olduğundan dolayı Çin'in jeo-ekonomisi araştırmak önemlidir. Ekonomi ve siyaset bir olduğundan dolayı her bir ülke ile farklı sistem kurmak konusunda Çin başarılı olduğunu göstermekte. Ekonomik konumunu iyileştirmek için Çin, Asya gibi coğrafi bir bölgeye odaklanmıyor. Aksine Çin için işgücü, sermaye ve kaynak önemlidir. Hangi ülkede bu üç faktörün birisi varsa Çin oraya odaklanmaya çalışmakta. Afrika bölgesi daha araştırılmamış hali ile çoğu ülkeleri kendine çeker. Afrika bölgesindeki ucuz işgücü, doğal kaynaklar Çin ekonomisini farklı bir sisteme dönüştürmek için başarılı yol göstermekte.

Anahtar kelimeleri: *Çin, Afrika, genişleme, jeo-ekonomi, ekonomi*

ABSTRACT

Institution :Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department :Department of Globalization and International Relations
Thesis Title :China's Geo-economy and Africa
Thesis Author :Aziza İliasova
Thesis Adviser :Asst. Prof. Emre Baysoy
Type of Thesis Year :MA Thesis, 2020
Total Number of :69
Pages

If economic development from the past has gone through geographical wars, in the 21th century the conquest of the world is formed through the economy. The new term geo-economics indicates the foreign economy of every country. It is important to research China's geo-economy due to its first position in the world in export. Economy and politics together shows that China is successful in establishing a different economic system with each country. China does not focus on a geographical region such as Asia. On the contrary, labor, capital and resources are important for China. The African region's economy has not been explored yet. A successful labour, natural resources of Africa are main factors that attract Chinese attention in collaboration.

Key words: *China, Africa, expansion, geo-economy, economy*

ÖNSÖZ

Öncelikle tez araştırma sırasında gösterdiği güçlü destek ve tavsiyeler için Emre Baysoy'a çok teşekkür ediyorum.

Tez araştırmam sırasında üç ülkede farklı kaynaklar kullanmaya çalıştım. Pekin Üniversitesi İngilizce Dil Bölümü öğrenci arkadaşım Lu Chan'a jeopolitikle ilgili çince kaynaklar bulmadaki yardımlarından dolayı teşekkür etmek istiyorum.

Araştırmam sırasında destek verdiği için Floransa Üniversitesi'nden arkadaşım Polina Astrovskaya'ya teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca Floransa Üniversitesi kütüphanesi için bana jeopolitikle ilgili kitaplarla destek verdikleri için teşekkür ederim.

Harun Karagol'e tezin yazılmasındaki yardımları için ve özellikle tezin metodolojik kısmındaki yardımları için çok teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	5
ABSTRACT	6
ÖNSÖZ	7
İÇİNDEKİLER	8
RESİM LİSTESİ	9
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	1
TEORİK ÇERÇEVE	4
1.1. Kavramsal ve Terminolojik Yöntemleri	4
1.2. Ekonomik Büyümenin Coğrafi Yorumu	5
1.3. Ekonomik Büyüme ve Jeo-ekonomi Arasında Diyalektik İletişim	8
II. ÇİN'İN EKONOMİK BÜYÜMESİ: ARKA PLAN, ÖLÇEK, COĞRAFİ YÖNÜ	13
2.1 20-21. Yüzyılın Başlarında Ekonomik Genişleme Biçimlerinin ve Yöntemlerinin Evrimi.	13
2.2 Çin'in Ekonomik Potansiyeli	14
2.3 Çin'in Dış Ekonomi Doktrini, Öncelikleri ve Yöntemlerin Uygulanması	18
2.4 Çin'in Dış Ekonomik Stratejisinde Çin Diasporası	21
2.5 Çin'in İhracat Büyümesi: Şekli ve Yönü	23
2.6 Çin'in Dünya Bölgelerindeki Ekonomik Büyümesinin Özellikleri	29
2.7 Yeni İpek Yolu	30
III. ÇİN AFRİKA İLİŞKİSİ	34
SONUÇ	45
KAYNAKÇA	47

RESİM LİSTESİ

Resim 1. 2005 yılında dünyadaki Çin diasporası	23
Resim 2. 2005-2012 dönemi için Çin'den dünya ülkelerine yapılan yıllık ortalama ihracat hacmi	25
Resim 3. 2005-2014 dönemi için dünya ekonomilerinin finans sektöründeki toplam Çin DYY	27
Resim 4. 2005-2014 dönemi için dünya enerji sektöründeki toplam Çin DYY	27
Resim 5. 2005-2014 dönemi için dünya ülkelerinin metalurjisinde Çin DYY	28
Resim 6. 2005-2014 dönemi için ulaşım ve iletişim	29
Resim 7. 2012 yılında Çin'in dünya ülkeleri ile ticaret dengesi	30

KISALTMALAR

IMF - The International Monetary Fund

BM - Birleşmiş Milletler

DTÖ - Dünya Ticaret Örgütü

GSYİH - Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

ABD - Amerika Birleşik Devletleri

DYY - Doğrudan Yabancı Yatırım

Ar-Ge - Araştırma ve Geliştirme

AB - Avrupa Birliği

ASEAN - Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği

CİC - China Investment Corporation

İCBC - Industrial and Commercial Bank of China

CNPC - The China National Petroleum Corporation

CNOOC - China National Offshore Oil Corporation

HİV - İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü

AİDS - Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu

OPEC - Petrol İhraç eden Ülkeler Örgütü

BRİCS - Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyet

GİRİŞ

Modern toplum süreçleri dünyanın yeni bir jeopolitik resmini oluşturmaktadır. Jeo-ekonomik alan, devletin dış ekonomik faaliyetinin gelişmesinin öncelik olduğu ana alan haline geldi. Ülkelerin politikaları üzerinde belirli bir etkisi olabilecek yeni ekonomik etki merkezleri ortaya çıkmaktadır. Son on yıllarda görülmemiş bir ekonomik büyüme oranı olan ve dünyadaki bir lider gücünün statüsüne sahip olan Çin bu süreçte olağanüstü bir rol oynuyor. Çin'in yeni bir ekonomik etki merkezi kademeli olarak benimsenmesi dünyadaki mevcut jeopolitik durumu değiştirebilir.

Bu tez araştırması, Çin'in dünya bölgelerindeki ekonomik genişlemesinin özelliklerinin coğrafi bir bakış açısıyla ve bu etkileşimin ana yönlerinin belirlenmesine ayrılmıştır.

Çin ekonomisinin aktif bir ekonomik saldırıya geçişi 20. yüzyılın sonuna kadar uzanmaktadır. 20 yıldan daha kısa bir sürede, Çin dünyanın birçok ülkesi için önemli bir ticaret ortağı haline geldi ve 2010'da ikinci güçlü dünya ekonomisi haline gelerek Japonya'yı geçti. Bu nedenle Çin, ulusal para birimi olan Yuan'ı uluslararasılaştırmayı amaçlayan bir politika izleyerek IMF'deki konumunu önemli ölçüde güçlendiriyor. Çin'in böyle bir yoğun ekonomik gelişimi hem bir bütün olarak dünyada hem de belirli coğrafi bölgelerdeki artışa dönüşmektedir. Mevcut veriler Çin'in Asya bölgesindeki ve ek olarak Avrupa ve Afrika'daki konumlarını güçlendirmeye çalıştığını göstermekte. Çin'in dünyadaki devletler ile ilişkilerinin incelenmesi son derece önemlidir, çünkü toplumun politik, sosyal ve diğer alanlarını etkileyen daha fazla ekonomik etkileşimin önündeki engelleri tanımlamayı mümkün kılar. Çin'in ortak ülkelerle olan ikili ilişkilerinin yeterince hızlı dinamikleri ve Çin faktörünün etkisi altındaki küresel ekonomideki değişiklikler ise bu çalışmanın önemini belirler. Bu konu, çeşitli bilimsel bilgi dallarının temsilcilerini: ekonomistler, siyaset bilimciler, tarihçiler ve sosyologları ilgilendirmektedir.

Araştırmanın konusu ise Çin'in yurt dışındaki ekonomik büyümesinin mekansal özellikleri, dinamikleri, ölçeği, formları, uygulama mekanizmaları ve 21. yüzyılın başlarında dünyadaki bölgeler arası etkileşimlerin özellikleri.

Araştırmanın amacı ise Çin'in ekonomik büyümesinin coğrafi özelliklerini incelemek ve bu bağlamda 21. yüzyılın başında yeni jeopolitik ve jeo-ekonomik gerçekleri tespit etmek.

Bu amacı başarmak için aşağıdaki görevler belirlendi:

- Ekonomik büyümenin bölgesel yönü alanındaki mevcut araştırma deneyimini özetlemek, bölgesel yayılmanın nesnel temelini ve içeriğini belirlemek;
- 20-21. yüzyılın başında ekonomik büyümenin formlarını ve yöntemlerini araştırarak mekansal analizi kullanmak;
- Çin'in aktif dış ekonomik stratejisi, öncelikleri ve uygulama yöntemleri için temel jeo-ekonomik ön koşulları belirlemek;
- Çin'in dünyadaki ekonomik politikasının mekansal özellikleri ile bireysel bölgelerin gelişim özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek;
- Çin ile Afrika arasındaki ekonomik ilişkilerin mevcut durumunu ve beklentilerini analiz etmek.

Bilgi tabanı. Siyasi ve ekonomik coğrafya, jeo-ekonomi, jeopolitik alanında bilgi kaynağı olarak tez hazırlama sürecinde yetkili yazarların monografı kullanıldı. İnternetin bilgi kaynağında önemli katkı var. Ek olarak yabancı sivil toplum kaynaklarının (BM, DTÖ, IMF ve diğerleri), uluslararası ekonomik kuruluşların yıllık raporları, derecelendirme kuruluşlarının çalışmaları ve istatistikleri de kullanıldı.

Tez araştırmasının **teorik önemi**, dünyanın önde gelen ekonomik güç merkezlerinden birinin dış ekonomik genişlemesinin mekansal özelliklerini araştırmanın metodolojik temellerinin oluşturulmasında yatmaktadır.

Araştırmanın **pratik önemi** ise diğer ülkelerdeki araştırma merkezler jeo-ekonomi konusuna bağlı benzer çalışmalarda kullanılabilir ve çalışmanın bazı hükümleri, devlet kurumları ve dış ekonomik faaliyet gösteren şirketler tarafından kabul edilebilir.

Metodoloji ve araştırma tekniği. Tez araştırması, yabancı coğrafyacıların, ekonomistlerin, sosyologların, filozofların aşağıdaki bilimsel alanlardaki araştırmalarına dayanmaktadır:

- Ekonomik alan, devletlerin dış ekonomik faaliyetlerinin gelişimi, dünya ekonomisinin küreselleşmesi dahil olmak üzere teoriler (David Ricardo, Paolo Savona, Carlo Jean, John Friedmann, Daniel Friedrich List, Edward Luttwack, Fritz Rörig, Adam Smith, August Lösch ve diğerleri);
- Çin ekonomisinin gelişimi ve diğer ülkelerle entegrasyonunun özellikleri (Masahiko Aoki, Zhu Qing, Gabriel Collins, Rongxing Guo, Barry Naughton, Robert Gilpin, Joseph E. Stiglitz, Wayne M. Morrison ve diğerleri);
- Çin'in Afrika'daki ekonomik büyümesinin bölgesel yönü (Suisheng Zhao, Chris Alden, Numan Hazar, Vishnu Padayachee, Christof Hartmann, Marcel Kitissou, John Whalley, Mürsel Bayram, Robert I. Rotberg ve diğerleri).

Tez üzerinde çalışırken sistem genelinde genel bilimsel yaklaşıma, çok ölçekli analiz yöntemine, neden-sonuç analizine, genel coğrafi yöntemlere (istatistiksel, matematiksel yaklaşım) önem verildi.

Tez yapısı. Amaç ve hedeflere uygun olarak, çalışma bir giriş, 3 bölüm, sonuç, referans listesini (135 kaynak) içermektedir. Ana metin 46 sayfa olarak 7 resim içermektedir.

I. TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Kavramsal ve Terminolojik Yöntemleri

21. yüzyılın başında, küreselleşme bağlamında, uluslararası yaşamın tüm alanlarında bir dönüşüm izlenmektedir. Yeni ekonomik büyüme merkezleri ve bunun sonucu olarak, ana aktörler arasındaki rollerin yeniden dağıtılmasına katkıda bulunan siyasi etki oluşturulmaktadır. Ekonomik kalkınmada önemli başarı elde eden devletlerin dünyadaki uygulaması ise kendi rekabet gücünün yeteneklerinin ve kaynaklarının etkili kullanımı ile değil, aynı zamanda diğer ülkelerin zenginlik kaynaklarına bağlanarak sağlandığını göstermektedir.¹

"Büyüme" kavramının birçok tanımı vardır. Diğer kaynaklarda, büyüme güç gibi bir fenomen, yani "öznenin çıkarlarını, yani gücün taşıyıcısını gerçekleştirmek için belirli bir nesnenin davranışını ve iradesini değiştirme arzusu" olarak anlaşıldığı bir açıklama var.² Büyümenin amacı *jeopolitik*³ bir ilgi yaratmaktadır. Çoğu durumda, jeopolitik ilginin temeli ise ülkenin coğrafi konumu, iç politik ve sosyo-ekonomik, ulusal, kültürel ve medeniyet özellikleri, ülkenin dünya toplumundaki konumu gibi faktörlere bağlı olan devlet çıkarlarıdır.⁴

Çeşitli kaynaklardaki ekonomik büyüme kavramı benzer şekillerde tanımlanmıştır:

¹ Bhaskaran Mohanan, "Globalisation of Economy: Vision of the Future". İçinde J.Prabhash, *Globalisation and De-empowerment*, Gyan Publishing House, New Delhi, 1995, s.73-77

² John Commons, *Legal Foundations of Capitalism*, The Lawbook Exchange, New Jersey, 2006, s.36-40

³ **"Jeopolitik kavramı bir devletin savunma politikasını ve savunma stratejisini coğrafi faktör ve olayları dikkate alan planlama esasları olarak tanımlanmaktadır."**

Evren Küçük, *Savaşta diplomasi: Adana-Yenice gizli görüşmeleri*, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.26

⁴ Сергей Лунев, *Проблемы политического развития современной России в условиях "неконсолидированной демократии": материалы научной конференции*, Институт стратегических оценок Академия, 1999, стр.38-39 (Sergey Lunev, *"Rusya'nın" konsolide olmayan demokrasi "bağlamında modern Rusya'nın siyasal gelişim sorunları: bilimsel bir konferansın takibi*, Stratejik Değerlendirmeler Akademisi, 1999, s.38-39)

- Diğer ülkeleri, firmaları, piyasaları ele geçirerek, doğal kaynakları elde ederek ülkenin, şirketin ekonomik büyümesi;⁵
- Ekonomik yöntemlerle (örneğin sermaye ihracatı) yürütülen tekelci derneklerin, grupların, devletlerin etki alanlarının büyümesi.⁶

Günümüzde ekonomik büyüme, uluslararası işbölümü, küresel emtia piyasaları ve kaynaklardaki nişler için bir mücadele biçimini almaktadır. Geleneksel anlamda kaynaklar ise devletin ham ve demografik bileşeni olarak kabul edilir. Modern bilim kendi içinde maddi kaynağın yanına maddi olmayan kaynaklar türleri eklemiştir, yani bu ekonomik sistemin türü ise bilim, kültür ve eğitim sisteminin gelişme türüdür. Kaynakların jeopolitik önemi ise kendi niteliklerinin ve hacminin belirli bir devletin büyüme olasılıklarını ve dolayısıyla jeopolitik bir güç olarak potansiyelini ve dünya liderliğini sağlama beklentilerini belirlemesi gerçeğinde yatmaktadır.⁷

1.2. Ekonomik Büyümenin Coğrafi Yorumu

Ekonomik büyüme ise ekonomi, tarih, siyaset bilimi, coğrafya, felsefe, sosyoloji gibi bilimlerden incelenir.⁸

Büyüme (expansion) Latince'den "büyüme" olarak çevrilir ve bu nedenle burada alan tanımına özel dikkat gösterilmelidir. Alman bilim adamı Friedrich Ratzel teorik olarak alan ve alansal büyüme kavramını doğrulamıştır. Friedrich Ratzel'e göre, devlet toprakta yaşayan canlı, alansal bir organizmadır ve alansal büyüme bu "organizmanın" büyümesinin doğal bir sonucudur.⁹ Friedrich Ratzel, jeopolitik

⁵ Todd Cherry ve Dan Rickman, *Environmental Amenities and Regional Economic Development*, Routledge, New York, 2010, s.89-90

⁶ Jothi Sivagnanam, *Business Economics*, TaTa McGraw-Hill, New Delhi, 2010, s.162

⁷ Graeme Snooks, *Portrait of the Family Within the Total Economy: A Study in Longrun Dynamics, Australia 1788-1990*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, s.129

⁸ Александр Патрушев, *Расколдованный мир Макса Вебера*, Издательство МГУ, 1992, стр.34 (Alexander Patrushev, *Max Weber'in Büyüklü Dünyası*, MSU Yayınevi, 1992, s.34)

⁹ Felicity Rash, *The Discourse Strategies of Imperialist Writing: The German Colonial Idea and Africa, 1848-1945*, Routledge, New York, 2017, s.88

büyümenin gerekliliği ve kaçınılmazlığından, yani alansal büyümeden ve sonuç olarak devletin ekonomik ve politik bileşenlerinin kapladığı bölgeye bağlı olan temel jeopolitik yasayı türetmiştir. Devletler arasındaki temaslar, değişim ve ticaretteki artış, ekonomik iç içe geçme, bir diğerinin bölgesel fetihleri için bir ön koşul olarak kabul edilmiştir.¹⁰

Friedrich Ratzel Çin göçü üzerine yaptığı çalışmada, Çin nüfusunun alansal yerleşim sistemini inceleyerek 1876 yılında Pekin tarafından fethedilen bölgelerin barışçıl sömürgeleştirilmesi yöntemini doğrulamaktadır.¹¹ Friedrich Ratzel'e göre, devlet, insanlar ve bölge arasındaki ilişkilerin karmaşık doğası siyasi coğrafya konusudur.¹² Ekonomik büyüme yöntemlerini yansıtmaya ise "yumuşak güç" yoluyla bir ülkenin yabancı bölgelerin gelişimini etkileyebilmesidir, yani başka bir ülkenin topraklarında sermaye yaratmanın dış kaynakları olarak altyapı ve üretim tesislerinin inşası yoluyla.¹³

Friedrich Ratzel'in görüşlerini araştırmaya devam eden Rudolf Kjellén ise komşu ülkelerle barışçıl ilişkileri önlemek için devletin aynı zamanda hem tarımsal hem de endüstriyel olması gereken otarşi yasasını formüle etmiştir.¹⁴ Devlet, fiziksel ve coğrafi özelliklere ek olarak ekonomik bir biçimde, yani ekonomik güç göstererek de yansıtır. Rudolf Kjellén, daha küçük alanlara sahip ülkelerin daha büyük devletlere katılmaları gerektiğine inanıyordu.¹⁵

İlaveten, Friedrich Ratzel'in araştırmasına dayanarak, bilim adamların çalışmalarında, alanı Kara ve Deniz, Hava ve Uzay olarak ayırarak etkileşimlerinin özelliklerini ve jeopolitik büyümeyi uygulama yöntemlerini açıkladılar. Bu nedenle,

¹⁰ Matthew Sparke, *Introducing Globalization: Ties, Tensions, and Uneven Integration*, John Wiley & Sons, UK, 2013, s.291-292

¹¹ Alexandros Stogiannos, *The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel: Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism*, Springer, Switzerland, 2019, s.104

¹² Ramesh Dikshit, *Political Geography 3E*, Tata McGraw-Hill, Florida, 2006, s.23

¹³ James Tyner, *Oriental Bodies: Discourse and Discipline in U.S. Immigration Policy, 1875-1942*, Lexington Books, Oxford, 2006, s.14

¹⁴ Dan Diner, *Beyond the Conceivable: Studies on Germany, Nazism, and the Holocaust*, University of California Press, London, 2000, s.44

¹⁵ Edward Mead Earle, *Makers of Modern Strategy: Military Thought from Machiavelli to Hitler*, Princeton University Press, New Jersey, 1961, s.391

Carl Schmitt deniz güçlerinin liberal yasalara göre geliştiği ve kalkınmasında muhafazakar bir yola bağlı olan toprak devletleri ise “kara devletleri” ve “deniz devletleri”nin merkezi yasalarını tanımladı.¹⁶ Ayrıca, devletlerin gelişme sürecini en büyük bölgesel hacmi fethetme arzusu olarak gördüğü "Büyük Uzay" kavramını da ele aldı.¹⁷

Amerikalı araştırmacı Halford Mackinder “coğrafi ataleti” veya coğrafi konumu devletin gelişiminde merkezi faktör olarak gördü. Halford MacKinder, dünyevi alanı ise merkezinde "kalbi" (Avrasya'nın kıtasal alanı) olan üç eş merkezli dairenin bir sistemi olarak görüyordu.¹⁸

Bu görüşlerden hareketle, jeopolitik temel yasaya (Büyük Uzay) göre, bir devletin yaşayabilirliği ise doğrudan askeri kuvvet (bölgesel büyüme), jeopolitik bağımsızlık ve otarkik varlık yeteneğiyle sağlanan kendi topraklarının kendi kendine yeterliliğine bağlıdır. Klasik jeopolitik okul coğrafi alandan ekonomiye geçiş yapmamıştır. Ancak denebilir ki, devletin ekonomik büyümesi sadece ekonomik yönetim yöntemleri ile değil, aynı zamanda dünya yapısının politik, demografik ve jeopolitik kavramlarının yardımıyla da gerçekleştirilmektedir.

Geleneksel olarak, “alan” terimi sadece coğrafi bir kavram olarak yorumlanmıştır, fakat modernist bilim, temel uluslararası iktisadın ekonomi alanında yürütülmesi nedeniyle, aynı zamanda ekonomik, bilgilendirici ve ideolojik alanları da ayırt etmektedir.¹⁹

Alman bilim adamları Johann Heinrich von Thünen ve Alfred Weber ekonomik ve alansal ekonomik örgütlenme modellerinin kurucularıdır. Johann

¹⁶ François Gipouloux, *The Asian Mediterranean: Port Cities and Trading Networks in China, Japan and Southeast Asia, 13th-21th Century*, Edward Elgar Publishing, 2011, s.306-307

¹⁷ Stephen Legg, *Spatiality, Sovereignty and Carl Schmitt: Geographies of the Nomos*, Routledge, New York, 2011, s.147

¹⁸ Vimalin Rujivacharakul, Hazel Hahn ve vd., “Architecturalized Asia: Mapping a Continent through History”. İçinde Peter Christensen, *The Euroasian Hour: Ratzel, Mackinder, and the Architecture of Geopolitical Identity*, Hong Kong University Press, Hong Kong, 2013, s.105-106

¹⁹ Trevor Barnes ve Brett Christophers, *Economic Geography: A Critical Introduction*, John Wiley & Sons, Oxford, 2018, s.36-37

Heinrich von Thünen ve Alfred Weber çalışmalarında ise tarımsal ve endüstriyel üretimin yeri için ekonomik ve coğrafi modeller yaratarak gerçeklikten soyutlama yöntemini kullanmışlardır. Halefler Walter Christaller ve August Lösch çalışmalarında üretici güçlerin ve satışların dağıtımına yönelik altıgen yaklaşımın en uygun olduğunu kanıtladılar.²⁰ Aynı zamanda, August Lösch kendi teorisini modern makroekonominin tüm araçlarıyla oluşturmuştur ve firmaların rekabetçi bir ortama yerleştirilmesini analiz etmiştir. Ekonomik bölge, August Lösch'e göre ekonomik denge ilkesine göre oluşturulan sınırları olan bir pazardır.²¹

Ekonomik büyüme olgusu Adam Smith tarafından "Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Çalışma" adlı çalışmasında ilk olarak açıkça formüle edilen uluslararası işbölümü teorisi ile de yakından ilgilidir.²² Adam Smith'in takipçileri karşılaştırmalı üstünlük teorisini doğrulamaktadır (yani, devletlerin ekonomik entegrasyonu için bir ön koşulun oluşması). Bu teorinin temeli, ülkeler arasında üretim koşullarında farklılıklar olduğu fikridir ve devletin doğal ve iklim koşullarını dikkate alarak ülkenin içinde herhangi bir ürünün üretimini yapmak mümkündür.²³

Böylece, *ekonomik büyümenin coğrafi yorumu*, ekonomik ve politik etkinin sınırlarını değiştirmeyi, yeni bölgelerin ekonomik kalkınmasını, dünyanın genel jeopolitik resmini değiştirmek için ön koşulları oluşturmaktan ibarettir.

1.3. Ekonomik Büyüme ve Jeo-ekonomi Arasında Diyalektik İletişim

²⁰ Roberta Capello ve Peter Nijkamp, "Handbook of Regional Growth and Development Theories: Revised and Extended". İçinde Roberta Capello, *Space, Growth and Development Theories: a historical perspective and recent advances*, Edward Elgar Publishing, UK, 2006, s.27-28

²¹ Sharmistha Bagchi-Sen ve Helen Lawton-Smith, "Economic Geography: Past, Present and Future". İçinde Eric Sheppard, *The economic geography project*, Routledge, New York, 2006, s.12-14

²² Maurice Brown, *Adam Smith's Economics: Its Place in the Development of Economic Thought*, Routledge, New York, 1988, s.72-73

²³ Robert Blackwill ve Jennifer Harris, *War by Other Means*, Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press, 2016, s.46

Küresel ölçekte ekonomik büyümenin kapsamlı bir çalışması ise hem ekonomik hem de alansal bileşenleri hesaba katarak ekonomi, politika, coğrafya, tarihin kesişim noktasında bilim teorisi ve metodolojisi kullanılarak gerçekleştirilebilir. Modern çağdaki bilim adamları, dış ekonomik büyüme konusunun eylemlerini etkileyen faktörleri tanımlayabilen bağımsız bir disiplin **jeo-ekonomiyi** ayırt ederler. Fakat bilimsel literatürde yeni sistem olan jeo-ekonomi belirsiz bir şekilde yorumlanmaktadır. Günümüzde modern dünyada devletin dış ekonomik stratejisini belirleyen belirli faktörlerin önemini ortaya koyan açık kriterler geliştirmenin aciliyeti söz konusudur. Jeo-ekonomi görevlerinin formülasyonu tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir.²⁴

İlk kez jeo-ekonomi kavramı, ekonomik faktörü dünya ekonomik bağlarının oluşumunda merkezi olarak gören Alman tarihçi Fritz Rörig tarafından ortaya atılmıştır. Ancak, küreselleşme süreçlerinin gelişmesi (bilgi ve sermaye akışlarının yoğunlaşması, iletişimin gelişimi) nedeniyle jeo-ekonomi kavramına sadece 20. yüzyılın sonunda özel bir önem verilmiştir.²⁵ Ulusal Güvenlik Konseyi ve ABD Dışişleri Bakanlığı danışmanı Edward Luttwack, jeo-ekonomi vizyonunu kendi bakış açısıyla formüle etmiştir. Ona göre, geçmiş yüzyıllarındaki zorla ele geçirme olan ana politik yöntemin yerine yumuşak güç yöntemi haline gelen ekonomik güç geldi. Öte yandan, jeo-ekonomi, büyük dünya pazarlarına girmek isteyen büyük işletmelerin çıkarlarının birleştiği ve ekonomik baskıyı yeni bir jeopolitik çatışma biçimi olarak algılama noktasında ortaya çıkmıştır.²⁶ Bu aşamada, alansal ve zamansal faktörler arka planda kaybolmaktadır. “Yeni bir coğrafya” oluşumu, servetin üretildiği ve tüketildiği faaliyet alanlarının ekonomik akışları, yerleştirilmesi ve hareketliliği ile belirlenmektedir. Dünya ekonomik etkileşiminde

²⁴ Mikael Wigell, Sören Scholvin ve Mika Aaltola, “Geo-economics and Power Politics in the 21st Century: The Revival of Economic Statement”. İçinde Christian Fjader, *Interdependence as dependence: economic security in the age of global interconnectedness*, Routledge, New York, 2018

²⁵ Edwin Rich ve Chin Wilson, *The Cambridge Economic History of Europe: The Economy of Expanding Europe in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Cambridge University Press, Cambridge, 1967, s.210

²⁶ Simon Dalby, Paul Routledge ve Gearóid Ó Tuathail, *The Geopolitics Reader*, Routledge, London, 1998, s.107

yeni katılımcılar ortaya çıkmakta, bunun sonucunda da ekonomik kuruluşların (işletmeler, özel örgütler, ulus-ötesi şirketler) devletler üzerinde giderek daha fazla etki yaratmaya başladığı ve yeni bir ekonomik dünya oluşturulmaktadır.²⁷

Jeo-ekonominin böyle bir yorumu büyük ölçüde ilk jeo-ekonomik fikirlerin bilim adamları ve ekonomistler tarafından oluşturulmasının sonucuydu. Yukarıda belirtildiği gibi, Adam Smith ticaret akışlarının veya serbest ticaret jeo-ekonomik stratejisinin serbest oluşumunu savundu. Bu yolda araştırmaya devam eden David Ricardo, ülkenin dünya ticaretindeki uzmanlığını açıklayan karşılaştırmalı üstünlük yasasını formüle etti. Ancak Adam Smith ve David Ricardo alansal coğrafi faktöre yeterli önem vermemişler.²⁸

Fransız tarihçi Fernand Braudel ise nüfus ve ekonominin alanla ilişkisine önem vermiştir. Fernand Braudel araştırmalarında tarih ve coğrafyayı birleştirmiştir. Fernand Braudel'e göre, coğrafi yapılar insan faaliyetinin sınırlarını düzenler, bunun sonucunda sosyal ve ekonomik bileşenler değişir.²⁹

Alman iktisatçı Daniel Friedrich List ise Adam Smith'in serbest uluslararası mübadele hakkındaki öğretilerini eleştirmiştir. Friedrich List'e göre, ulus sadece uluslararası eşit olmayan değişim yoluyla değil, aynı zamanda devletin sosyo-siyaset yapısından etkilenen üretici güçlerin gelişmesinin bir sonucu olarak da zenginleşmektedir. Eğitim korumacılığı fikrinde, ülkenin ekonomik yaşamında devlet yapılarının zorunlu müdahalesi olması gerektiği fikrini sürdürmektedir. Friedrich List, jeo-ekonomideki ana fikirlerin ("geniş alanların otarşısı") yazarıdır. Alman ekonomist Friedrich List'in jeoekonomik teorisi, buna göre devletin etkili dünya ekonomik entegrasyonu, yerli üreticilere yönelik korumacı politikaların ve

²⁷ Timothy Luke, *Capitalism, Democracy, and Ecology: Departing from Marx*, University of Illinois, Chicago, 1999, s.143-144

²⁸ John Cunningham Wood, "David Ricardo: Critical Assessments". İçinde S. Parinello, "On Foreign Trade" and the Ricardian Model of Trade, Routledge, New York, 1994, s.100-119

²⁹ Heinrich Best, György Lengyel ve Luca Verzichelli, "The Europe of Elites: A Study Into the Europeanness of Europe's Political and Economic Elite". İçinde, Mladen Lazic, Miguel Jerez-Mir ve vd., *Patterns of regional diversity in political elites' attitudes*, Oxford University Press, Oxford, 2012, s.148

açık bir ekonomiye kademeli geçiş ile gümrük birliğinin bir kombinasyonu temelinde mümkündür.³⁰ Dolayısıyla, ulusal ekonominin dünya pazarına dönüşmesi, en etkili şekilde bir arada olma (gümrük birliği) yoluyla gerçekleşir. Devlet, reform sürecini kontrol eder ve korumacı önlemler yoluyla iç ekonominin gelişmesini teşvik eder. Batı Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra izlediği yol örnek olarak ileri sürülebilir.

Ekonomik açıdan güçlü bir devlet olarak İkinci Dünya savaşı'ndan doğan ABD tarafından farklı bir jeo-ekonomik strateji seçilmiştir. Amerikalı araştırmacılar Ellsworth Huntington, Stephen Cohen, Nicholas John Spykman ve diğer bilim adamların çalışmalarında ise dünyanın birçok bölgesindeki ABD askeri varlığının ekonomik hedeflerle doğrulandığı “hayati çıkarlar” teorisi doğrulanmıştır.³¹

Dolayısıyla, jeo-ekonomik stratejinin seçimi, devletin ve modern dünyada ekonomik güce bağlanarak dünya hakimiyetini kazanmanın yolu olarak jeo-ekonomik savaşı'ndan geçtiği ileri sürülebilir. Bu bağlamda ekonomik büyüme, “aktif” bir jeo-ekonomik strateji olarak yorumlanmaktadır. Fransız bilim adamı Jacques Attali, “Horizon Lines”³² adlı çalışmasında üç ana jeo-ekonomik kutbu tespit etmiştir: Amerikan, Avrupa ve Asya-Pasifik alanı. Sözü edilen jeo-ekonomi ilkelerinin, modern liberal dünya düzeninin oluşumunda kullanıldığı sonucuna varmıştır.³³

İtalyan araştırmacılar Paolo Savona ve Carlo Jean, 20. yüzyılın sonlarında jeo-ekonomiye olan ilginin arttığını, sanayi sonrası ekonominin yapısında ve mekanizmalarındaki değişikliklerin yanı sıra, ekonomik silahların orduya kıyasla göreceli rolünü açıklamışlardır.³⁴ Dolayısıyla, jeo-ekonomi, ana aktörlerin sanayi

³⁰ Eugen Wendler, *Friedrich List (1789-1846): A Visionary Economist with Social Responsibility*, Springer, Berlin, 2015, s.219-222

³¹ Mark Blacksell, *Political Geography*, Routledge, New York, 2006, s.129-143

³² Justin Patch, *Discordant Democracy: Noise, Affect, Populism, and the Presidential Campaign*, Routledge, New York, 2019

³³ Helga Haftendorn, “America And Europe In An Era Of Change”. İçinde Stephen Krasner, *Power, Polarity and the Challenge of Disintegration*, Routledge, New York, 2018

³⁴ Fulvio Zannoni, *La logica del disordine: la politica di sicurezza italiana nell'era post-bipolare*, FrancoAngeli, Milano, 1995, s.180-195

şirketleri veya bankaların değil, devletlerin olduğu, uluslararası rekabetin bu yönlerini inceleyen bir disiplin olarak anlaşılmaktadır.³⁵

Friedrich List, Paolo Savona ve diğer bilim adamları, yeni bir bilimin ortaya çıkmasının ekonomi ve politika arasındaki ilişkiyi analiz etme ihtiyacından kaynaklandığını belirtmektedir. Devlet politikası, görevlerin uygulanması sırasında belirli ekonomik çıkarları dikkate alır. Ancak ekonomi, siyasete bütün bir kaynak cephaneliği sağlar: finansal, teknolojik ve endüstriyel olarak. Siyasetin ekonomiyi bir silah olarak kullanması (ekonomik yaptırımlar, ambargolar) yeni değildir.³⁶ Ancak yeni disiplinin geliştiricileri, modern koşullarda, jeo-ekonomik rekabetin, ulusal ekonomik komplekslerin kendi aralarındaki jeo-ekonomik rekabetlerinin dünya pazarındaki mücadelenin ana unsuru haline geldiğine inanmaya eğilimlidir. Ulusal devletin refaha kavuşması ve uluslararası rekabeti kazanması için uzun vadeli ve kapsamlı bir jeo-ekonomik strateji uygulaması yani ekonomik büyüme yoluna gitmesi gerektiği düşünülebilir.³⁷

Böylelikle, jeo-ekonominin askeri jeopolitiğin yerini aldığı sonucuna varıldığını düşünülebilir. Burada, kuvvet yöntemlerinden ekonomik yöntemlere doğru büyüme yöntemlerindeki değişimle yakın bir bağlantı görebiliriz.³⁸ Paolo Savona'ya göre, etkileşim konuları arasındaki ekonomik çatışmada düşmana zarar vermek değil kendi servetini arttırmak önemlidir. Jeo-ekonomide düşman ekonomisini zayıflatmak yerine kendi ekonomisinin gücünü artırma eğilimindedir.³⁹

Sonuç olarak, 20. yüzyılın sonunda, bilimsel bir disiplin olarak jeo-ekonominin güçlü bir ekonomik önyargıya sahip olmasına rağmen, görevi alansal faktörü dikkate alarak devletin dış ekonomik faaliyetini yürütmek için teorik bir temel oluşturmak olduğu söylenebilir.

³⁵ Paolo Savona ve Carlo Jean, *Geoeconomia: il dominio dello spazio economico*, FrancoAngeli, Milano, 1995, s.39-47

³⁶ Mikael Wigell, Sören Scholvin ve Mika Aaltola, "Geo-economics and Power Politics in the 21st Century: The Revival of Economic Statecraft". İçinde Mikael Wigell ve Sören Scholvin, *Geo-economic power politics: an introduction*, Routledge, New York 2018

³⁷ Peter Dicken, *Global Shift: Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century*, Sage Publications, London, 2003, s.7-15

³⁸ James Reardon-Anderson, "The Red Star and the Crescent: China and the Middle East". İçinde Degang Sun, *China's Military Relations with the Middle East*, Oxford University Press, Oxford, 2016

³⁹ Timothy Luke, *Capitalism, Democracy, and Ecology: Departing from Marx*, University of Illinois Press, Chicago, 1999, s.143-147

II. ÇİN HALK CUMHURİYETİ’NİN EKONOMİK GENİŞLEMESİ: ARKA PLAN, ÖLÇEK, COĞRAFİ YÖNÜ

2.1 20-21. Yüzyılın Başlarında Ekonomik Genişleme Biçimlerinin ve Yöntemlerinin Evrimi.

20 - 21.yüzyılların başında ekonomik büyüme biçimlerinin ve yöntemlerinin dönüşümünün ana nedeni **küreselleşme** sürecidir. Bu süreç geçen yüzyılın 80’li yıllarında başlayan ve günümüze kadar devam eden küreselleşmenin *üçüncü dalgasıdır*. Ekonomik faaliyetlerin uluslararası entegrasyonu ise ticaret, göç ve sermaye akışlarını etkiledi.⁴⁰

Ekonomik küreselleşme olgusunun 21. yüzyılın başındaki artan rolü nedeniyle şirketlerin birleşme ve devralma uygulamaları arttı. Bu da ulusal şirketlerin varlıklarında sermaye ve üretim yoğunluğuna yol açtı. Gücü diğer şirketlerle rekabet halinde değil, hükümet ve iş gücü ile etkileşim halinde ortaya çıkan ulus-ötesi şirketler öne çıkmaya başladı. Şirketler elverişli mali ve çalışma koşullarına büyük ilgi göstermekte. Böyle bir durum, yatırım yapmaya ihtiyaç duyan devletleri, iş yapmak için uygun koşulları sağlama yeteneğinde birbirleriyle rekabet etmeye zorlamakta.⁴¹ Böylece, 21. yüzyılın başında, ekonomik büyüme ise büyük şirketler üzerinde kontrol sağlayamayan devlet politikası üzerinde etkisi olan büyük işletmeler tarafından kolaylaştırılır.⁴²

Sermaye, *doğrudan yabancı yatırım (DYY)* şeklinde bir ülke ekonomisine akar. Başlangıçta DYY’nin alıcı ülke için olumlu bir etkisi varsa (iş yaratma ve sürdürme, ödemeler dengesinde aktif bir sonuç), zamanla alıcı ülke için negatif eğilimler ve donör ülke için pozitif eğilimler ortaya çıkabilir. Bu sonuçlar, kâr

⁴⁰ Joseph E. Stiglitz, *Globalization and Its Discontents*, W. W. Norton & Company, New York, 2002, s.25

⁴¹ Matthew Sparke, *Introducing Globalization: Ties, Tensions, and Uneven Integration*, Blackwell, UK, 2019, s.12-13

⁴² Jonathan Friedman, *Globalization, the State, and Violence*, Rowman & Littlefield Publisher, Oxford, 2003, s.22-25

ihracatını ve stratejik öneme sahip üretim sektörlerinin yurt dışına aktarılmasını ve daha sonra yerel şubelerin değer kaybını içerir ve sonraki adım olarak ucuz işgücü olan ülkelere yerleşmelerine yol açar.⁴³

21. yüzyılın başlarında 20. yüzyılın sonlarında DYY akışlarında keskin bir artış ve finans sektörü küresel ölçekte gelişmiştir. Bu durum, en son bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle açıklanabilir. Eski iletişim yollarında, veri işleme, küresel pazarlar, sermaye akımları ve ulus-ötesi şirket olma süreçleri daha az serbestlik derecesine sahipti.⁴⁴

Küreselleşme bağlamında sermaye akımlarının hareketi uluslararası ticaret süreçlerinden daha önemli hale gelmiştir ve dolayısıyla dünya işgücü piyasasındaki hareket sermaye hareketinden daha önemli hale gelmektedir. Modern "entelektüel" endüstrinin kademeli bir geçişi ise belirli coğrafi bölgelere sıkı bir şekilde bağlanmasından daha özgür bir yerlere dağıtılmasıyla izlenmekte.⁴⁵

2.2 Çin'in Ekonomik Potansiyeli

Çin'in ekonomik büyümesi genellikle "modernleşmeyi yakalamak" olarak ifade edilir. Bununla birlikte, Çin'de ulusal ekonomik sistemin başka bir görünümü de bulunmaktadır: *kayıp olan ilk sıradaki pozisyonunun geri alması*. Bu düşüncenin kaynağı ise iki yüzyıl önce Çin'in dünya GSYİH'sında çok önemli bir paya sahip olmuş olmasıdır.⁴⁶

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında Çin, Mançurya, Moğolistan, Doğu Türkistan ve Tibet gibi geniş ve güçlü bir imparatorluktu. İmparatorluğun altında

⁴³ Kevin H. O'Rourke and Jeffrey G. Williamson, *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-century Atlantic*, Cambridge, UK, s.217-219

⁴⁴ Jonathan Friedman, *Globalization, the State, and Violence, Class Projects, Social Consciousness and the Contradictions of "Globalization"*, AltaMira Press, Oxford, 2003, p.47-52

⁴⁵ Ronaldo Munck, *Globalization and Labour: The New 'Great Transformation'*, Palgrave, New York, 2002, s.19-22

⁴⁶ Frank J. Lechner, *Globalization: The Making of World Society*, Blackwell Publishing, UK, 2019, s.79-80

Nepal, Burma, Vietnam ve Siam ülkeleri vardı. O zamanda bankacılık ve uluslararası ticaretin yükselişi hızlıydı. Ancak Afyon Savaşları ve Batılı güçlerin ticaret genişlemesi sonucunda, Qing İmparatorluğu bölgesel ve ekonomik konumlarını önemli ölçüde kaybetti. 1800-1810 döneminde Çin'in ihracatı ithalatını yaklaşık 30 milyon doları aşsa da, 1840'a kadar ülke zaten 40 milyon dolarlık bir negatif ticaret dengesine sahipti. Ancak Çin ekonomisini yıkıcı bir Nanjing, Tianjin ve Pekin anlaşmalarının imzalanmasından sonra bile Çin ekonomisinin rekabetçi yeteneğini geri kazanma girişiminden vazgeçmedi.⁴⁷

Deng Xiaoping liderliğindeki ülkenin yeni yönetimi 20. yüzyılın sonunda Çin'in mevcut ekonomik başarıları için sağlam bir temel oluşturabildi. Dolayısıyla, son 40 yılda Çin, Komünist Partisinin temel politik ve ekonomik hedefleri ile uyumlu olan ekonomisinin büyüme oranını aktif olarak artırmaktadır.⁴⁸ Ekonominin tüm önde gelen sektörleri devletin kontrolü altındadır. Reform politikasının ve açıklığının uygulanmasının yıllar boyunca, Çin Komünist Partisi siyasi liderliğinin mekanizmasında kademeli olarak değişiklikler yaptı ve bunun sonucunda Çin kamu yaşamının geleneksel düzenlemesini geri kazandıran etkili bir siyasi sistem kurularak merkezi bir planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçmeye başladı.

Siyasi ve ekonomik yapının *Çin özellikli piyasa ekonomisi* dönüşüm modelinin uygulanması ise Çin'in önemli ekonomik başarılarına yol açtı.⁴⁹ Dolayısıyla, 30 yıldan az bir sürede ülkenin nominal GSYİH'sı 30 kattan fazla artmıştır. Amerikalı bilim adamı Angus Maddison'un tahminlerine göre, 2010 yılında Çin'de satın alma gücü paritesinde kişi başına gelir ise ABD'nin göstergesi gibi % 26 idi, bu rakam 1980'deki Çin'in satın alma gücü paritesinin yaklaşık 4 kat daha fazla olarak belirlenmiştir.⁵⁰

⁴⁷ Rongxing Guo, *How the Chinese Economy Works*, Palgrave MacMillian, China, 2017, s.9-11

⁴⁸ Robert F. Ash and Y. Y. Kueh, *The Chinese Economy under Deng Xiaoping*, Oxford University Press, Oxford, 2005, s.2

⁴⁹ Masahiko Aoki and Jinglian Wu, *The Chinese Economy: A New Transition*, Palgrave MacMillian, New York, 2012, s.25-28

⁵⁰ Angus Maddison, *Contours of the world economy 1-2030 AD: Essays in Macroeconomic History*, Oxford University Press, Oxford, 2007

Böylece, ilk etapta yapısal dönüşümler devletin politik sistemini değil ülkenin ekonomik hayatını etkiledi. Ekonomik dönüşüm, güçlü bir merkezi otorite olan Çin Komünist Partisi için bir öncelik durumundadır. Çin hükümeti, nihai sermayeyi ülkeye çekmenin ana kaynağı olan katma değeri yüksek malların ihracatına öncelik vermiştir. Üretim fonksiyonunu göz önünde bulundurmak bağlamında, Çin'in ekonomik büyümesinin ana faktörleri olan: üretim faktörleri, sektörel yapı ve teknolojiler olarak ayırt edilebilir.⁵¹

İktisat teorisinde üretim faktörleri olarak doğal kaynaklar, emek ve sermaye belirlenmektedir. Doğal kaynaklarla ilgili olarak, Çin'in yüksek miktarda mineral kaynağına sahiptir ve toplam miktarda Çin'in dünyada üçüncü sırada yer aldığı belirtilmelidir.⁵² Keşfi 1 trilyon ton olarak tahmin edilen kömür rezervleri açısından dünyada birinci sırada yer alıyor. Yeni doğal kaynakların araştırılması için Çin'de önemli bütçe fonları tahsis edilmektedir. Petrolün kendi kendine yeterlilik dönemi ise Çin için 1990'lı yılların ortalarında sona erdi; o zamandan beri Çin net bir petrol ithalatçısı olmaktadır.⁵³ Uluslararası Enerji Ajansı'na göre, Çin'in ham petrol ithalatı şimdiki zamanda iç ülkedeki talebi yaklaşık % 50 karşılamakta.⁵⁴

Çin dünyanın en büyük iş gücüne sahiptir. Çin'in ekonomik olarak aktif nüfusu 800 milyona yaklaşmakta.⁵⁵ Devletin “bir aile - bir çocuk” demografik politikası, Çin Komünist Partisi tarafından 2 çocuk sahip olabilmek için resmi izni yenilendi. Bu nedenle çalışma çağındaki nüfus üzerindeki demografik yükün zamanla artacağını varsaymak mümkündür.⁵⁶

⁵¹ Frank J. Lechner, *Globalization: The Making of World Society*, Blackwell Publishing, UK, 2019, s.81

⁵² Elizabeth Economy and Zhu Qing, *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State, Consolidation of Enterprise Income Tax Laws*, Oxford University Press, New York, 2018, s.100

⁵³ Li Yang and Robert Lawrence Kuhn, *China's Banking and Financial Markets: The Internal Research Report of the Chinese Government*, John Wiley & Sons, 2007, s.249

⁵⁴ Gabriel Collins, *China's Evolving Oil Demand Slowing Overall Growth, Gasoline Replacing Diesel as Demand Driver, Refined Product Exports Rising Substantially*, Baker Botts Fellow in Energy & Environmental Regulatory Affairs, 2016, s.2

⁵⁵ Junsen Zhang and Jia Wu, *The Chinese labor market, 2000–2016, The world's second largest economy has boomed, but a rapidly aging labor force presents substantial challenges*, IZA World of Labor, 2018, s.2

⁵⁶ Rongxing Guo, *How the Chinese Economy Works*, Palgrave MacMillian, China, 2017, s.56-60

Doğal kaynakların hacmi sabit ise iş gücü kaynağı sayısının dinamikleri tahmin edilebilmektedir fakat en istikrarsız ve değişken değer sermaye olmaktadır. Reform ve ekonomik açıklık politikasının devlet tarafından uygulanmaya başlanmasından bu yana, Çin'deki yatırımlar ve tasarruflar yıllık olarak GSYİH'nın yaklaşık %40'ını oluşturuyor. Bu göstergeye göre Çin (Hong Kong, Macau ve Tayvan hariç) dünyada ilk sırada yer almaya devam etmektedir.⁵⁷

Ülkenin ödemeler dengesine ek olarak, Çin ekonomisi, küresel ekonomik krizlerin olumsuz etkisinin azaltılmasını etkileyen ekonomik açıklığının makul sınırları ile kolaylaştırılmakta. Bu, Çin Yuanının dönüştürülemezliği, Yuanın ülkeden ihracatının sıkı bir şekilde düzenlenmesi, doğrudan ve portföy yatırım projelerinin onayı üzerinde kontrol edilmesi ile ifade edilir.⁵⁸

Çin ekonomisini istikrarsızlaştıran iç faktörlere ek olarak, dış ekonomik dengesizlikler de aynı derecede önemlidir. Çin ve ABD arasında, değer kaybeden Yuan ve Çin'in ABD devlet tahvili satın almasından kaynaklanan önemli bir ticaret fazlası, faiz oranlarının emlak ve borsalarda düşmesine ve kabarmasına neden oldu.⁵⁹

Uygulamada, Çin için ekonomik büyümenin ana faktörü ise doğal kaynakların tüketimini ve emeğin rasyonel kullanımını optimize eden yeni teknolojiler olmaya devam etmektedir. Çin'in yeterli ölçüde sahip olduğu doğal kaynaklar, emek ve sermayeler belli bir dereceye kadar teknolojik değişikliklere bağlıdır. Reform ve ekonomi açıklık politikasının başlamasından sonra Çin'in aktif büyümesinin ana nedeni haline gelen teknolojilerin tam olarak gelişmesidir.⁶⁰

⁵⁷ Ross Garnaut, Ligang Song and Cai Fang, *China's 40 Years Reform and Development 1978–2018*, The Australian National University, 2018, s.8-120

⁵⁸ Fengbo Zhang, *Analysis of Chinese Macroeconomy*, Xlibris Corporation, USA, 2008, s.90-94

⁵⁹ Kang Chen, *The Chinese Economy in Transition: Micro Changes and Macro Implications*, Singapore University Press, Singapore, 1995, s.36-40

⁶⁰ Fengbo Zhang, *Analysis of Chinese Macroeconomy*, Xlibris Corporation, USA, 2008, s.49-55

2.3 Çin'in Dış Ekonomi Doktrini, Öncelikleri ve Yöntemlerin Uygulanması

1970'lerin sonlarında, Deng Xiaoping liderliğindeki Komünist Partinin yeni liderliği, planlı bir ekonomiden pazar ekonomisine yumuşak bir geçişi amaçlayan kademeli ekonomik reformları uygulamaya başladı.⁶¹

1990 yıllarında Çin'in yükseliş planının, yani ekonomisinin ihracat yöneliminin pratik uygulaması başladı. Küresel dış ekonomik saldırı stratejisini belirleyen Jiang Zemin, ülke için aşağıdaki görevleri belirledi:

- Ulusal doğal kaynakların eksikliğini ve dış pazar yardımı ile iç pazardaki zayıf talebi telafi etmek. Veya “iki pazar”, “iki hammadde kaynağı” (yerli ve yabancı) seyrini kullanmak;⁶²
- İhracat-ithalat faaliyetlerinde yabancı ülkelerle daha yakın çalışmak. Yeni endüstrilerin gelişimi için ileri bilimsel ve teknik deneyim elde ederek çok taraflı bir ticaret sistemi oluşturmakta aktif rol almak;
- Kendi ulus-ötesi şirketleri kurarak küresel rekabete katılımlarını teşvik etmek;
- Üçüncü Dünya'nın ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak, hegemonya ile mücadelenin gücünü arttırmak, dünyadaki uluslararası barış güçlerini korumak.⁶³

Komünist Parti, teknolojiyi Çin'e aktarmak, doğal kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmak ve yerel pazarlardan kâr elde etmekle beraber domine etme amacıyla yurt dışında aktif sermaye ihracatını savunan bu hükümleri tamamladı. Bu önlem, ülke başkanı tarafından belirlenen görevleri hızlı ve eksiksiz bir şekilde çözmeyi

⁶¹ Gregory C. Chow, *The Chinese Economy*, World Scientific Publishing, Singapore, 1987, s.116

⁶² Robert F. Ash and Y. Y. Kueh, *The Chinese Economy under Deng Xiaoping*, Oxford University Press, Oxford, 2005, s.160

⁶³ Toshiaki Hirai, *Capitalism and the World Economy: The Light and Shadow of Globalization*, Routledge, New York, 2015, s.249-250

mümkün kıldı.⁶⁴ Böylece, devletin genel dış ekonomik seyrinin oluşumu sadece partinin dış hattını değil aynı zamanda ülkenin iç politikasını da belirlemiştir.

Çin ve dünya ülkeleri arasındaki ikili ticaretteki artışın ve dünya dışı yönetim biçimlerinin yaratılmasının bu şekildeki senaryoya göre yapılması planlanmıştır: dış ticaretin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi; yabancı yatırım hacminin artırılması; ekonomik yaşamın çeşitli alanlarında ulus-ötesi şirketlerin oluşturulması.⁶⁵

Stratejinin uygulanması dört aşamadan oluşur:

1. Devlet desteği garantisi altında yurtdışına sermaye yerleştirme ve ihracat işi yapma hakkına sahip en büyük 100 işletme grubunun seçilmesi;
2. Yurtdışında üretim altyapısının paralel oluşturulması ve daha sonra imal edilen ürünlerin satışı ile doğrudan ihracat-ithalat yerleşimlerinin Çin işletmeleri tarafından aktif yürütülmesi;
3. Yurtdışındaki işletmelerin ana faaliyetlerinin yurtdışına devri ile iştirak ve şubelerin kurulması;
4. Uluslararası işletme gruplarının faaliyetlerini artırmak ve ana şirketin faaliyetlerinin Ar-Ge, üretim, satış konusunda uzmanlaşmış zengin bir kaynak tabanı ile dünyanın en karlı bölgelerine dağıtılması.⁶⁶

Dolayısıyla, dış ticaret cirosunun mevcut büyüme oranlarını korurken Çin'in ekonomik stratejisini uygulamadaki başarı, dünya topluluğu ve genel jeopolitik durum için ciddi ekonomik ve politik sonuçlar doğuracaktır.

Ekonomik büyüme stratejisini ihracat yoluyla uygularken aşağıdaki önlemlere dikkat edilmelidir: dış ticaretin merkezden uzaklaştırılması; işletmelerin ekonomik bağımsızlığının teşvik edilmesi; dış pazara girmesi için fırsat sağlanması; dış politika faaliyetlerinin yürütülmesinde illere ve şehirlere ek haklar tanınması. Dış ticaret

⁶⁴ Kang Chen, *The Chinese Economy in Transition: Micro Changes and Macro Implications*, Singapore University Press, Singapore, 1995, s.75-76

⁶⁵ Robert Gilpin, *The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century*, Princeton University Press, Princeton, 2000, s.283-285

⁶⁶ The World Bank, *The Chinese Economy: Fighting Inflation, Deepening Reforms*, The World Bank Country Studies, 1996, Washington, s.32-36

alanının kademeli olarak serbestleştirilmesi ise ülkenin ekonomik faaliyetinde devlet düzenlemesinin etkin konumunu korurken gerçekleşmekte.⁶⁷

Ayrıca, Çin'in dünyadaki ihracatının artmasına katkıda bulunan aşağıdaki ekonomik araçlar ayırt edilebilir:

- Çinli ihracatçılar için vergi tahsilatının azaltılması. 1985'ten beri Çin, ihracatçılara KDV iadesi uygulamasına sahiptir. Mali kriz yıllarında (2008-2009), büyük ticaret ihracatçıları olan küçük ve orta ölçekli işletmeler için vergi oranı önemli ölçüde düşürüldü;
- İhracat için mamul malların üretiminde kullanılan ithal bileşenlere uygulanan gümrük vergilerinin indirilmesi. Buna ek olarak, Çin'in serbest ticaret bölgelerinin oluşturulmasına yönelik politikası, ticaret engellerinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.⁶⁸

Şu anda, ülkenin dış politikasının eğilimlerini karşılayan beş ana modeli vardır:

1. Yurt dışında işletmelerin kurulması veya satın alınması;
2. Bir perakende satış noktasının veya yurtdışındaki bir perakende satış ağının varlıklarının satın alınması;
3. Büyük ölçekli ihracat ve ithalat yaratırken Çin içindeki üretimin sağlanması;
4. Yabancı girişimciler tarafından üretilen malların müteakip satın alınmasıyla yerli üretimin sağlanması;
5. Çinli şirketlerin yabancı şirketlerin hissedarı ve stratejik yatırımcısı olması.⁶⁹

Çin hükümeti, yerel girişimcileri bu tür işler yapmaya aktif olarak teşvik ediyor. Bu, yerli yatırım ortamında bir iyileşme olduğunu gösteriyor. Çin'in para politikasının ana saldırı mekanizmasının yani değeri düşük Yuan olduğunu

⁶⁷ Susan L. Shirk, *The Political Logic of Economic Reform in China*, University of California Press, London, 1993, s.150-160

⁶⁸ Fengbo Zhang, *Analysis of Chinese Macroeconomy*, Xlibris Corporation, USA, 2008, s.53-57

⁶⁹ Toshiaki Hirai, *Capitalism and the World Economy: The Light and Shadow of Globalization*, Routledge, New York, 2015, s.234-238

vurgulamakta fayda var. Çin para birimi sayesinde yüzyılın başında, ülkenin temel karşılaştırmalı avantajı olan ucuz emek ise ülke ekonominin güçlenmesine yardımcı oldu.⁷⁰

1994 yılında Paul Krugman, “Asya Mucizesinin Efsanesi” başlıklı makalesinde, bölge ülkelerinde üretimi artırmanın temelini yabancı yatırımların hızlı büyümesi olduğunu belirledi. Yabancı yatırımı çekmek ulusal yatırım politikasının önemli bir bileşeni olmaya devam etmektedir. 2010 yılında Çin 105,74 milyar doları yatırım ile çekmeyi başardı ve bu göstergeye göre Çin bu günlerde dünyada ikinci sırada yer alıyor. Ülkedeki önemli yatırımların girişinin ilk nedeni önemli miktarda ucuz iş gücü içermesidir.⁷¹

Küresel dış ekonomik stratejinin hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıran önemli adım olan Çin'in Aralık 2001'de DTÖ'ye katılmasaydı. Dış ticaretin önemli ölçüde serbestleştirilmesi ise ülkenin stratejinin ana çizgisini takip etmeyi amaçlayan eylemlerini bir miktar zayıflatmıştır.⁷²

2.4 Çin'in Dış Ekonomik Stratejisinde Çin Diasporası

Çin diasporası dünyadaki en büyük diasporalardan biridir (150 ülkede yerleşen toplam 50 milyon Çinli). İş dünyasında en büyük olan Yahudi diasporasını geçerek dünyada lider bir konuma sahip olmaya başladı. Huaqiao (diğer ülkelerde yaşayan Çinli göçmenler) her yıl yüzlerce milyar dolar değerinde mal üretiyor ve bu da zaten Çin'in GSYİH'sı ile karşılaştırılabilir.⁷³

⁷⁰ Robert F. Ash and Y. Y. Kueh, *The Chinese Economy under Deng Xiaoping*, Oxford University Press, Oxford, 2005, s.218-219

⁷¹ Chen Yu Lu, Guo Qingwang and Zhang Jie, *Major Issues and Policies in China's Financial Reform*, Vol. 4, Enrich Professional Publishing, China, 2013, s.163

⁷² Rongxing Guo, *How the Chinese Economy Works*, Palgrave MacMillan, China, 2017, s.185

⁷³ Inbom Choi, *Korean Diaspora in the Making: Its Current Status and Impact on the Korean Economy*, Institute for International Economics, s.16

Huaqiao, Güneydoğu Asya ülkelerinin ekonomik alanında en aktif ve başarılı olanıdır. Etnik Çinlilerin yaklaşık %6'sı Güneydoğu Asya bölgesindeki toplam servetin %70'ini kontrol ediyor. Buna örnek olarak, Endonezya'da, 21. yüzyılın başında 7 milyon Çinli, 300 büyük şirketteki varlıkların %80'ini ve ekonominin özel sektöründeki faaliyetlerin %70'ini oluştuyordu. Toplam değeri 92 milyar dolar olan en büyük 15 şirketten 14'ü Huaqiao tarafından kontrol ediliyor. Ülkenin en zengin 15 ailesinden 12'si Çinli.⁷⁴

Aynı zamanda, Çin diasporasının temsilcileri iç ve dış siyasi durumdaki değişikliklerle etkilenmektedirler. En çok Çinli ikamet eden Güneydoğu Asya bölgesindeki finansal güçlerini ve sayısal üstünlüklerini kullanarak siyasi süreçleri üzerinde etki yapabilmektedirler.⁷⁵

Resim 1. 2005 yılında dünyadaki Çin diasporası, (kişi başı)⁷⁶

Çinli göçmenler için ikinci önemli çekim merkezi Kuzey Amerika'dır. ABD ve Kanada'da toplamda 5 milyondan fazla Çinli yaşıyor. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Kuzey Amerika'ya göçmenlerin ana akışı 20. yüzyılın son çeyreğinde gözlemlendi. Kanada ve ABD'deki göç yapısı farklıdır. Kanada'daki Huaqiao'lar nitelikli

⁷⁴ Hsing-Chou Sung, *Chinese Capitalism in Southeast Asia: Cultures and Practices, Chinese State Capitalism and China's Geo-economic strategy in SouthEast Asia*, ed. Yos Santasombat, Palgrave Macmillian, 2017, Singapore, s 278-286

⁷⁵ Zhiqun Zhu, "Two Diasporas: Overseas Chinese and Non-resident Indians In Their Homelands' Political Economy", *Journal of Chinese Political Science*, vol. 12, no. 3, Fall 2007, s.282

⁷⁶ Bkz: Dipnot. 80, 81, 83, 84'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

teknik uzmanlar ve girişimcilerden oluşmaktadır, ABD de çoğunluğu öğrenciler tarafından temsil edilen Çinli gençler için caziptir.⁷⁷

Benzer bir durum Latin Amerika'da, dünyanın üçüncü büyük Huaqiao makro bölgesinde gözlemlenebilir. Huaqiao Latin Amerika'nın perakende ticaretinin büyük kısmını kontrol etmektedirler. Latin Amerika bölgesinde yüksek oranda Huaqiao'ların var olmasının nedeni bölgede yüksek oranda doğal kaynağın bulunması, Çin ürünleri için büyük pazar ve Çin iş uygulamaları için çekici bir platform haline gelmesiyle açıklanabilir.⁷⁸

Gelişmiş ülkelerdeki Çin işi önemli ölçüde değişti - küçük ticaretten daha ciddi endüstrilere geçti: inşaat, gayrimenkul, sigorta ve daha sonra bankacılık sektörü gibi. Warwick İşletme Okulu Profesörü Colin Crouch şunları söylüyor: “Mevcut mülkiyet yapısı özel sermayenin yoğunlaşmasına yol açmakta. Şirketler ne kadar önemli hale gelirse, sermaye sahibi sınıfı da önemli bir hale gelmektedir.”⁷⁹

2.5 Çin'in İhracat Büyümesi: Şekli ve Yönü

Çin'in ihracat büyümesinin ana biçimlerinden biri ticaret büyümesidir. Bugün Çin, dünyanın en büyük nihai ürün üreticisi haline gelen ve ABD'yi lider bir konumdan alan on büyük ticaret gücünden biridir.⁸⁰

Çin mallarının büyük kısmı Asya ülkelerine gidiyor. Toplam ihracatın payı %53,5'tir. En önemli ikinci tüketici Kuzey Amerika ülkeleri (%10.8), üçüncüsü ise Avrupa ülkeleri (%6.1). Sanayi malları ihracatı istikrarlı bir şekilde genişlemekte:

⁷⁷ Barbara Krug and Hans J. Hendrichske, *The Chinese Economy in the 21st Century: Enterprise and Business Behaviour*, Edward Elgar Publishing, UK, 2007, s.204-211

⁷⁸ China Joins, *Global Governance: Cooperation and Contentions*, ed. Mingjiang Li and Jieli Li, Lexington Books, 2012, United Kingdom, s.166-168

⁷⁹ Janet Williamson, Ciaran Driver and Peter Kenway, “Beyond Shareholder Value The reasons and choices for corporate governance reform”, İçinde Colin Crouch, *What's wrong with maximising shareholder value, and can we do better?*, All TUC, s.29-30

⁸⁰ Ran Li and Kee Cheok Cheong, *China's State Enterprises: Changing Role in a Rapidly Transforming Economy*, Palgrave MacMillian, Singapore, 2019, s.151

payı %56.9'a yükselmekte. Çin'in en büyük artış makine mühendisliği ve elektronik ürünlerde (%88).⁸¹

İthalat, ihracat ticaretine kıyasla Çin ekonomisinin gelişmesi için de önemlidir. İthalat, yeni teknolojiler Çin'in endüstriyel üretimini önemli ölçüde geliştirmeyi mümkün kılmakta. 2010 yılında Çin'e ana ihracatçılar olan Japonya, AB, ASEAN, Kore Cumhuriyeti, ABD ve Tayvan idi.⁸²

Makine, elektronik ve teçhizatı yüksek paya sahip Çin'e ihracatçı konumuna gelen AB ülkeleri, ASEAN, ABD, Japonya, Hong Kong, Kore Cumhuriyeti ve Tayvan olmaktadır. Bunun nedeni, bu ülkelerdeki ulus-ötesi şirketler tarafından DYY yapan işletmelerin Çin'de kurulmasıdır. Bu ülkelerin iki ürün grubu için toplam ithalat içindeki payı %28'dir.⁸³

Resim 2.2005-2012 dönemi için Çin'den dünya ülkelerine yapılan yıllık ortalama ihracat hacmi (milyonlarca doları)⁸⁴

Bu nedenle, ithalat ve ihracattaki önemli bir artış, hem Çin'in kendi içindeki güçlü talebi hem de Çin'den gelen küresel mal ve hizmet talebini göstermektedir. Çin'in ticaret dengesi pozitifliğini koruyor, bu nedenle 1990-2010 dönemi için dış

⁸¹ Robert Taylor, *Greater China and Japan: Prospects for an Economic Partnership in East Asia*, Routledge, New York, 1996, s.127-133

⁸² *Vietnam Export-Import, Trade and Business Directory - Strategic, Practical Informations and Contacts*, Global Investment Center, International Business Publications, Washington, 2015, s.22

⁸³ Janis Priede and Elisabeth T. Pereira, "European Union's Competitiveness and Export Performance in Context of EU – Russia Political and Economic Sanctions", *11th International Strategic Management Conference 2015*, Elsevier Ltd, s.685

⁸⁴ Bkz: Dipnot. 86, 87, 88, 89'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

ticaret cirosu 26 kat, ihracat 25,4 kat ve ithalat 26,1 kat arttı. Buna göre, ticaret fazlası 20,8 kat artarak 2010 yılında 182 milyar dolar olmuştur. Ancak, Çin ihracat ürünlerinin çoğunun, Çin'de üretim tesisleri olan yabancı ulus-ötesi şirketlerden sorumlu olduğu ve kendi üretimlerinin mallarını hem iç pazarda hem de dünya pazarlarında sağladığını belirtmek gerekir.⁸⁵

Çin'in ihracat büyümesinde önemli bir rol sermaye ihracatı. Çin'in 2001 yılında DTÖ'ye girmesinden önce, Çin Komünist Parti liderliği Çinli bankaları ve şirketleri ülke içindeki projelere yatırım yapmaya yönlendirdi. Ekonomisini küresel oyunculara açtıktan sonra Çin hükümeti, yurt dışındaki kamu ve özel Çin şirketlerinden ve bankalarından sermaye yatırımını teşvik etmeye başladı.⁸⁶

Bu çalışma istatistiksel verilere dayanarak dünya ekonomisinin çeşitli sektörlerindeki yatırımların dağılımını analiz etmekte. 2005-2014 dönemindeki Çin DYY'nin dünyadaki dağılımı aşağıdaki şekilde izlenebilir.

Finans sektörü

Finans sektöründe Çin yatırımının çoğu ABD'e gidiyor. Yatırım miktarı 30,1 milyar dolar olarak gerçekleşti. Böylece en büyük miktar Mayıs 2007'den bu yana uygulanmaya başlandı.⁸⁷ Başlıca yatırım şirketleri China Investment Corporation (CIC), SAFE, Minsheng Bank ve China Life olmaktadır.⁸⁸

Güney Afrika ekonomisi Çin tarafından finans sektöründe 2007'de ICBC'den 5,6 milyar dolar ile yeterince büyük fonlar alındı. Avustralya'nın en büyük endüstriyel gayrimenkul yatırım ortaklığı olan Avustralya'nın Goodman Group ise Ağustos 2009'da CİC'dan 1.09 milyar dolar aldı.⁸⁹ Goodman Group şirketi

⁸⁵ <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/trade-balance> (tarih: 27.08.2020)

⁸⁶ Barbara Krug and Hans J. Hendrischke, *The Chinese Economy in the 21st Century: Enterprise and Business Behaviour*, Edward Elgar Publishing, UK, 2007, s.33-35

⁸⁷ Wayne M. Morrison, *China and the Global Financial Crisis: Implications for the United States*, Congressional Research Service, 2009, s.2

⁸⁸ Ya Gao, *Chinese Outbound Investments in the U.S. Real Estate Market: Analysis and Perspectives*, University of Hong Kong, 2016

⁸⁹ David Lee, Kuo Chuen, and Greg N. Gregoriou, *Handbook of Asian Finance: Financial Markets and Sovereign Wealth Funds*, Elsevier, 2014, Oxford, s.345

Blackstone ve Morgan Stanley'in hisselerini aldıktan sonra CIC'in yatırım hedefi olarak seçildiği üçüncü yabancı şirketi idi.⁹⁰

Avrupa ekonomisine çok para yatırıldı. En büyük yatırım 2007 yılında Çin Kalkınma bankası tarafından İngiltere'ye 3 milyar dolar miktarında yatırıldı.⁹¹

Resim 3. 2005-2014 dönemi için dünya ekonomilerinin finans sektöründeki toplam Çin DYY (milyonlarca doları)⁹²

Enerji sektörü

Enerji sektöründeki ana rol Çin'in çok uluslu petrol şirketlerine aittir: CNOOC, Sinopec ve CNPC. Günümüzde, Çin petrol şirketlerin en büyük varlığı dört ülkede görülmektedir: Sudan, Venezuela, Angola ve Kazakistan. Petrol üretiminin yurtdışında uygulanmasıyla birlikte Çin aktif olarak petrol arıtma ve nakliye sektörlerine yatırım yapıyor.⁹³

⁹⁰ Douglas J. Cumming, Geoffrey Wood and others, *The Oxford Handbook of Sovereign Wealth Funds*, Oxford University Press, Oxford, 2017, s.411

⁹¹ Nora Burghart and Vanessa Rossi, China's Overseas Direct Investment in the UK, *International Economics*, Chatham House, Programme Paper IE PP 2009/06, December 2009, s.21

⁹² Bkz: Dipnot. 93, 94, 95, 96, 97'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

⁹³ George Eberling, *Chinese Energy Futures and Their Implications for the United States*, Lexington Books, 2014, United Kingdom, s.107-115

Resim 4. 2005-2014 dönemi için dünya enerji sektöründeki toplam Çin DYY (milyon doları)

94

Petrol ve gaz gibi enerji kaynakları için devam eden yoğun rekabet ortamına gelecekte Çin'in de etkili bir şekilde katılması beklenmektedir. Buna ek olarak, Çinli şirketler satın alınan enerji varlıklar için nominal değerlerinden çok daha fazlasını ödemeye hazırlar ve böylece gelecekte kendilerine yeterli sayıda tedarik garantisi veriyorlar.⁹⁵

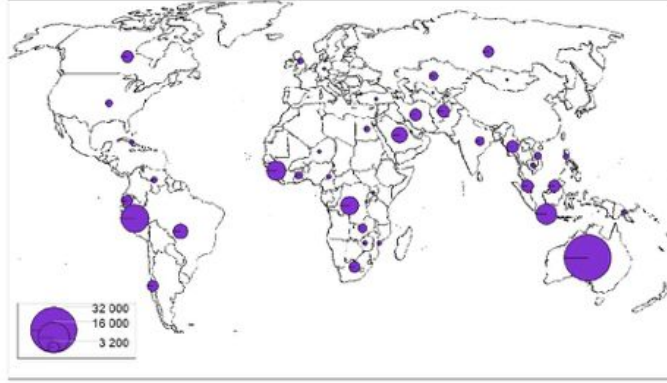
Metalurji ve kimya endüstrisi

Dünya ülkelerinin metalurjisine ve kimya endüstrisine yönelik yatırımların dağılımında tamamen farklı bir resim görülebilir. Bu kategoride, Avustralya kıtası Çin sermayesini çekerek en üst sırada yer almakta. Şubat 2008'in en büyük yatırımcısı Chalco'dur ve Rio Tinto alıcısı olmuştur. Toplam işlem tutarı yaklaşık 23.5 milyar dolara ulaşmıştır.⁹⁶

⁹⁴ Bkz: Dipnot. 99, 100'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

⁹⁵ Cai Fang, *China's Economic Growth Prospects: From Demographic Dividend To Reform Dividend*, Edward Elgar Publishing, UK, 2016, s.95-96

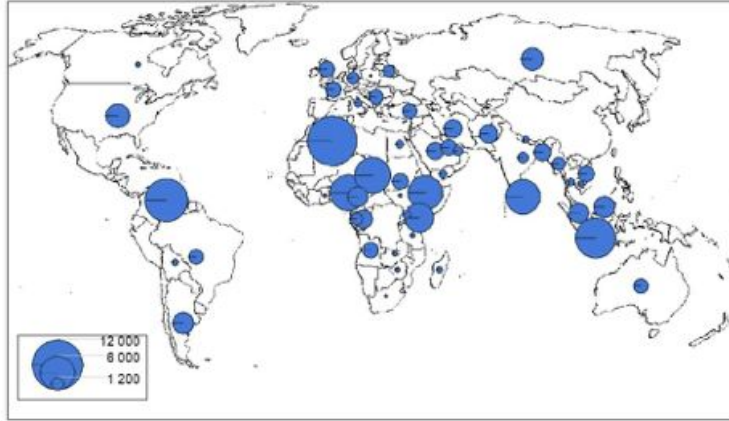
⁹⁶ *Minerals Yearbook*, United States Government Printing Office, Washington , Vol 1, 2011, p.39.5

Resim 5. 2005-2014 dönemi için dünya ülkelerinin metalurjisinde Çin DYY(milyonlarca doları)⁹⁷

Ulaşım ve iletişim

Çin DYY'nın önemli bir kısmı ulaşım ve iletişim payına düşmekte. Dünyanın en büyük alıcıları ise Yunanistan (7.6 milyar dolar), Venezuela (7.5 milyar dolar), Endonezya (4.8 milyar dolar), Cezayir (6.2 milyar dolar), Libya (2,6 milyar dolar), Suudi Arabistan (1,78 milyar dolar), İsveç (1,8 milyar dolar).⁹⁸

Resim 6. 2005-2014 dönemi için ulaşım ve iletişim (milyon doları)⁹⁹

Böylece, Çinli şirketler aktif yatırım faaliyetlerini 21. yüzyılın ilk on yılında yapmaya başladılar. Başlangıçta, Çin'den yatırımcıların stratejisi ve eylemleri devlet kurumları tarafından belirlendi, ancak zamanla durum değişti. Birikmiş tecrübeyi

⁹⁷ Bkz: Dipnot. 102'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

⁹⁸ <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/foreign-direct-investment> (tarih: 27.08.2020)

⁹⁹ Bkz: Dipnot. 104'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

kullanarak Çinli girişimciler, kâr elde etme, kaynakları ve piyasaları çeşitlendirme, yeni teknoloji kaynakları açma gibi konularda uzmanlık kazandı.¹⁰⁰

2.6 Çin'in Dünya Bölgelerindeki Ekonomik Büyümesinin Özellikleri

Yukarıda belirtildiği gibi, Çin'in ekonomik büyümesinin temeli ticaret ve yatırım büyümesidir. Çin'in ticaretindeki büyüme dünyanın neredeyse tüm ülkelerini ele geçirdi. Bazı ülkeleri ile ticaret yerleşimlerinin dengesi, ulusal ekonomilerin tamamlayıcılığını göstermektedir.¹⁰¹

Çin ile ticarete daha bağımlı konumu ise ticaret fazlası olan ülkeler kabul etmektedirler. Çin'den yapılan ithalat üzerindeki ihracatın birkaç kez aşılmasıyla gerçekleşmektedir. Burada, önemli bir hammadde alıcısı olarak Çin ülkeler arasında daha derin ekonomik ilişkilerin daha da kurulmasına yardımcı olacak bir politikayı teşvik edebilir.¹⁰²

Çin ile önemli ticaret açıkları olan ülkeler, ekonomileri üzerindeki ticaret politikalarından en çok etkilenen ülkelerdir. Bu politika, Çin'den yüksek katma değerli mal alımı nedeniyle Çin ekonomisine büyük bir döviz arzı çekmeyi amaçlamaktadır. Burada, doğrudan ekonomik ticaretin büyümesinin ana hedeflerinden biri nihai kar elde etmek gerçekleşir.¹⁰³

Çin ile ikili ticarete ülkelerin konumunu yansıtan göstergeler Çin'in ticaret dengesidir. Bu çalışmanın bir parçası olarak amaç, Çin malı net ithalatçıların ve Çin'e net ihracatçıların ana bölgelerini belirlemektir. 2012 yılında Çin'in ticaret dengesinin dünya ülkeleri ile sunulan haritasında, Çin ürünlerinin ana net

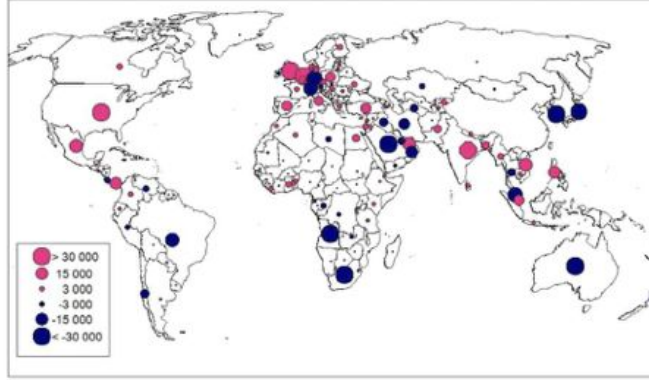
¹⁰⁰ Joerg Baten, *A History of the Global Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, s.198-200

¹⁰¹ Fengbo Zhang, *Analysis of Chinese Macroeconomy*, Xlibris Corporation, USA, 2008, s.131

¹⁰² Cai Fang, *China's Economic Growth Prospects: From Demographic Dividend To Reform Dividend*, Edward Elgar Publishing, UK, 2016, s.131-140

¹⁰³ Jun Zhang, "Unfinished Reforms in the Chinese Economy". İçinde Qianjin Lu, *Rebalancing China's Economy: Increasing the Role of Interest Rates and RMB Exchange Rates Reform*, World Scientific Publishing, New Jersey, 2013, s.44-52

ithalatçılarının öncelikle Kuzey ve Orta Amerika, Avrupa, Doğu Afrika ve Güney Asya'da yoğunlaştığı görülebilir. Bazı Güneydoğu Asya ülkeleri (Vietnam, Filipinler, Endonezya), Kuzey Afrika ülkeleri (Mısır, Cezayir, Tunus, Fas) ve Latin Amerika ülkeleri de ayırt edilmelidir.¹⁰⁴

Resim 7.2012 yılında Çin'in dünya ülkeleri ile ticaret dengesi (milyonlarca doları)¹⁰⁵

Böylece, dünyanın dört bir yanındaki ülkelerle olan ticaret ilişkilerinde Çin için nihai ekonomik faydanın ana merkezlerinin eşit dağıtılmadığı izlenmekte. Bunlar arasında gelişmiş ekonomiler ve gelişmekte olan ekonomilere sahip olan ülkeler girmekte.

2.7 Yeni İpek Yolu

Küreselleşme sırasında Büyük İpek Yolu, Yeni İpek Yolu olarak yeni bir formda ilerlemektedir. Yeni İpek Yolu, 2013 yılında Çin lideri Xi Jinping tarafından başlatılan, Orta ve Güney Asya, Avrupa ve Rusya ülkeleri arasında bir ulaşım, enerji, ticaret koridoru oluşturmak için küresel bir jeopolitik projedir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2012/Summary> (tarih: 27.08.2020)

¹⁰⁵ Bkz: Dipnot. 107, 108, 110'dan aktarıldı. www.information.com websitesinde özel yapılan grafik resim.

¹⁰⁶ B. R. Deepak, "China's Global Rebalancing and the New Silk Road". İçinde B. R. Deepak, *China's Global Rebalancing: Will it Reshape the international political and economic order?*, Springer, Singapore, 2018, s.3

Yeni İpek Yolu stratejisi, Deng Xiaoping tarafından ilan edilen açık toplum politikasının bir sonucudur. Çin şimdiki zamana kadar projeyi uygulamak için aktif adımlar atmakta. Yeni İpek Yolu ise projeye katılan tüm ülkeler için faydalıdır ve jeopolitikte sistematik bir değişimin temeli olabilir.¹⁰⁷

2013 yılında bu fikir çok daha küresel bir altyapı projesine dönüştürüldü: **Tek Kuşak - Tek Yol**. OBOR (One Belt One Road) - *Tek Kuşak, Tek Yol* kısaltması ile bilinir ve ana amacı mal, kültür ve teknolojinin ulaşım koridoru üzerinden kara ve deniz yoluyla dolaşımıdır. Bu proje kendi içinde: "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" ve "21. Yüzyılın Deniz İpek Yolu" projelerini içermektedir.¹⁰⁸

a) **"21.Yüzyılın Deniz İpek Yolu"**. 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu projesi iki deniz yolunun oluşturulmasını içermektedir: biri Çin kıyılarından Güney Çin Denizi üzerinden Güney Pasifik bölgesine; diğeri ise Çin ve Avrupa'nın kıyı bölgelerini Güney Çin Denizi ve Hint Okyanusu üzerinden birbirine bağlamaktır.¹⁰⁹

"Deniz İpek Yolu"na ek olarak, Rusya ve Çin, Rusya'nın iç suları boyunca - Kuzey Denizi Rotası boyunca "Kutup İpek Yolu"nu ortaklaşa inşa etmeyi kabul ettiler. Çin, Kuzey Deniz Rotası boyunca birkaç test kargo sevkiyatını tamamladı. Rusya ve Çin'in denizcilik daireleri, Kuzey Kutbu'nun gelişimini etkileyen politika ve düzenlemeler geliştirmek için işbirliği yapıyor.¹¹⁰

b) **"İpek Yolu Ekonomik Kuşağı"**. İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ise Çin, Orta ve Batı Asya, Orta Doğu ve Avrupa'yı birbirine bağlayan eski kervan yolu üzerinde bulunan kara tabanlı bir altyapı koridorudur. Girişimin nihai amacı, altyapı

¹⁰⁷ Sarwar A. Kashmeri, *China's Grand Strategy: Weaving a New Silk Road to Global Primacy*, Praeger, California, 2019, s.29-35

¹⁰⁸ Simelane, Thokozani ve diğerleri, "Belt and Road Initiative: Alternative Development Path for Africa". İçinde Anil Sooklal, Thokozani Simelane ve Jaimal Anand, *Introduction*, Africa Institute of South Africa, South Africa, 2018, s.1-2

¹⁰⁹ Chongwei Zheng, Ziniu Xiao ve diğerleri, *21st Century Maritime Silk Road: A Peaceful Way Forward*, Springer, Singapore, 2018, s.11-12

¹¹⁰ Akiho Shibata, Leilei Zou ve diğerleri, "Emerging Legal Orders in the Arctic: The Role of Non-Arctic Actors". İçinde Egill Thor Nielsson and Bjarni Mar Magnusson, *China's Arctic policy white paper and its influence on the future of Arctic legal development*, Routledge, New York, 2019, s.101-105

oluşturarak, ticareti ve kültürel alışverişi genişleterek bölgeyi tek bir ekonomik alana entegre etmektedir.¹¹¹

"Ekonomik Kuşağın" üç coğrafi bölgesi vardır:

- Kuzey Kuşağı - Orta Asya ve Rusya'dan Avrupa'ya geçecek;
- Orta kuşak - Orta ve Batı Asya'dan Basra Körfezi ve Akdeniz'e geçecek;
- Güney Kuşağı - Çin'den Güneydoğu ve Güney Asya'ya, Hint Okyanusu'ndan Pakistan'a geçecek.¹¹²

Çin Devlet Konseyi Başbakan Yardımcısı Wang Yang, Çin'in "Bir Kuşak - Bir Yol" projesini Türk yetkililer tarafından açılan "*Orta Koridor*" oluşum planına entegre etme ihtiyacını söyledi.¹¹³ Türkiye'nin Asya'dan Avrupa'ya ana kapı olma arzusu anlaşılabilir ve Çin tarafının açıklamalarından da anlaşılacağı gibi Çinli ortaklar tarafından destekleniyor.¹¹⁴

Orta Koridor olarak da bilinen **Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Rotası**, yeni İpek Yolu projesine katılan ülkeleri ve bölgedeki önemli oyuncuları birbirine bağlıyor. Çin - Türkiye - Avrupa Trans-Hazar nakliye güzergahının oluşturulması konusunda bir anlaşma, büyük nakliye ve lojistik operatörlerinin temsilcileri tarafından 2015 Kasım ayında İstanbul'da imzalandı. Organizasyonun amacı, orta koridoru yaygınlaştırmak, Asya ile Avrupa arasında malların taşınması için prosedürleri hızlandırmak ve basitleştirmek ve ayrıca özel tercihli tarifeler oluşturmaktır.¹¹⁵ Türkiye bu konsorsiyumda ortak üye olarak temsil edilmektedir.

¹¹¹ By Tai Wei Lim, Wen Xin Lim ve diğerleri, *China's One Belt One Road Initiative*, Imperial College Press, Singapore, 2016, s.245-251

¹¹² Taco C.R. van Someren ve Shuhua van Someren-Wang, *Strategic Innovation in Russia: Towards a Sustainable and Profitable National Innovation System*, Springer, Switzerland, 2017, s. 236

¹¹³ http://en.rdcy.org/indexen/index/news_cont/id/27737.html (tarih: 27.08.2020)

¹¹⁴ <http://www.chinaembassy.org.nz/eng/zgyw/t1678399.htm> (tarih: 27.08.2020)

¹¹⁵ *Department of Economic and Social Affairs, Euro-Asian Transport Linkages: Operationalisation of Inland Transport between Europe and Asia*, United Nations Economic Commission for Europe, New York & Geneva, 2020, s.132

Konsorsiyumda Türk havayolu şirketlerine ek olarak Çin, Kazakistan, Azerbaycan ve Gürcistan'dan temsilciler yer alıyor.¹¹⁶

“Özellikle konsorsiyumun kurucuları olan:

- Çinli şirket Mishgeng Logistics;
- "Kazakistan demiryolunun" yan şirketi "KTZh express" şirketi;
- Azerbaycan şirketi "Caravan Logistics" ve "Azerbaijan Caspian Shipping Company" ;
- Gürcistan Demiryolunun yan kuruluşu olan Trans Caucasus Terminals."¹¹⁷

¹¹⁶ http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-multilateral-transportation-policy.en.mfa (tarih: 27.08.2020)

¹¹⁷ https://www.uic.org/com/enews/478/article/georgia-presentation-of-the-trans?page=thickbox_enews (tarih: 27.08.2020)

III. ÇİN AFRİKA İLİŞKİSİ

Afrika kıtası genel olarak Kuzey ve Tropik (Sahra'nın güneyinde) olarak ayırt edilmekte. Daha ayrıntılı istatistikler için, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Ekonomik Komisyonu Afrika ülkelerini kıtadaki coğrafi konumlarına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Afrika anakıtası ise Kuzey Afrika, Batı Afrika, Orta Afrika, Doğu Afrika, Güney Afrika olarak ayırt edilir. Çin'in Afrika kıtasında ekonomik büyümesinin eğilimlerini daha ayrıntılı bir şekilde ele almak için, Birleşmiş Milletler sınıflandırmasını temel alacağız.¹¹⁸

En baştan belirtmek gerekirse, Çin ve Afrika ülkeleri arasında olumlu diplomatik ilişkilere yol açan temel koşul, Tayvan'ın bağımsız bir devlet olarak tanınmamasıdır. Yani Çin, Afrika kıtasındaki ülkeleri ve Tayvan arasında siyasi ve ekonomik temasların kurulmasını engelleyen "Tek Çin Ülkesi" ilkesini savunmaktadır.¹¹⁹ Fakat, Afrika kıtasındaki ülkeler kendi stratejik hedeflerine ulaşmak için Çin ve Tayvan arasındaki tartışmalı konuyu kendi fırsatları için kullanmaktadırlar.¹²⁰

Çin ile bazı Afrika kıtasındaki ülkeleri arasındaki entegre ekonomik gelişmenin önündeki önemli engeller şu şekilde sıralanabilir: ülkelerin az gelişmiş finansal sistemleri, fon sıkıntısı, dış borçlar, doğal afetler, HIV / AIDS salgını, düşük eğitim seviyesi, modern teknolojilerin eksikliği, savaşlar ve çatışmalar.¹²¹

Afrika'da Çin, “kaynaklar için ekonomik krediler” gibi ekonomik mekanizmayı daha geniş bir şekilde uygulamakta. Çin'in Afrika kıtasındaki

¹¹⁸ Isaac Endeley, *Bloc Politics at the United Nations: The African Group*, University Press of America, Maryland, 2009, s.51

¹¹⁹ Suisheng Zhao, *China in Africa: Strategic Motives and Economic Interests*, Routledge, New York, 2015, s. 82-90

¹²⁰ Marcel Kitissou, *Africa in China's Global Strategy*, Adonis & Abbey Publishers, United Kingdom, 2007, s. 49

¹²¹ Aleksandra W. Gadzala, *Africa and China: How Africans and Their Governments are shaping Relations with China*, Rowman & Littlefield, London, 2015, s.161-163

ülkelerine kredi verdiği ana alanlar arasında altyapı tesislerin inşaatı, tarım ve tıp alanları önde gelmektedir. Kredilerin büyük bir kısmı Çin Eximbank tarafından sağlanmaktadır. 2006 yılında, hem imtiyazlı hem de imtiyazsız borçlanmaların (maden endüstrisindeki projeler hariç) ana alıcıları (tüm kredilerin %80'inden fazlası) Mozambik, Angola, Sudan, Tanzanya olmuştur.¹²² Çin'in sadece önemli miktarda doğal kaynak rezervine sahip olan ülkeleri değil, aynı zamanda bu konuda daha fakir devletleri finanse ettiği de belirtilmelidir. Borç alan ülke borçlarını ödeyemezse Çin tarafı borcu sıfırlama politikasını uygulamakta. Bu tür eylemler, Çin tarafından yalnızca bölgedeki ekonomik etkiyi arttırmak için değil, aynı zamanda siyasi alandaki konumların güçlendirilmesini de amaçlamaktadır.¹²³

Çin'in Afrika kıtasının ticari ve finansal alanına yoğun tempo ile girmesi 21. yüzyılında görülmeye başlanmıştır. 2010 yılında Çin-Afrika ticaret hacmi 126.9 milyar dolar ve 2015'de ise 220 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.¹²⁴ 2005'te Afrika kıtasının Çin ile dış ticaretteki payı sadece %1.8 iken, 2007 yılına kadar bu değer yaklaşık 5 kat artmıştır. Bu durum, Amerikalı ve Avrupalı tedarikçiler, ucuz Çin mallarıyla rekabet edemedikleri için Afrika ülkeleriyle ticaretlerinde yıllık %1 oranında kademeli bir düşüşe neden olmuştur.¹²⁵

Afrika ülkelerine ihraç edilen başlıca ürünler tekstil ürünleridir. Çinli işletmeler aynı zamanda otomatik ve telekomünikasyon ekipmanı, tüketici elektroniği, elektrikli ürünler, mühendislik ürünleri, plastik, haddelenmiş çelik, pirinç, çay, tabaklar, konserve ürünler, ilaçlar ve diğer ürünleri ihracat ediyorlar. Bunların dışında, Çin'in ihracatında kendi ithalatını sağlayan malların da var

¹²² Olayiwola Abegunrin and Charity Manyeruke, *China's Power in Africa: A New Global Order*, Palgrave MacMillian, Switzerland, 2020, s.32-38

¹²³ Михаил Жариков, *Интернационализация валют стран БРИКС. Монография*, Проспект, Москва, 2015, стр.164

¹²⁴ Pedro Amakasu Raposo, David Arase and Scarlett Cornelissen, "Routledge Handbook of Africa-Asia Relations". İçinde Pedro Miguel Amakasu Raposo de Medeiros Carvalho, *Migration, Environment and Policies: Migration and global politics in Africa and Asia: patterns and drivers of changes throughout time*, Routledge, London, 2017, s.314

¹²⁵ Andreas Mehler, Henning Melber and Klaas van Walraven, "Africa Yearbook Volume 8: Politics, Economy and Society South of the Sahara". İçinde Comoros, *Socioeconomic Developments*, Volume VIII, Brill, Boston, 2012, s.309

olduğunu belirtmek gerekir. Afrika ülkeleri sondaj ekipmanı ile Çin ihracatının önemli pazarı haline gelmiştir. Çin ve Afrika arasındaki toplam mal cirosunu incelerken, Afrika kıtasından toplam yapılan ithalatın Çin ihracatından daha fazla olduğu sonucuna varılabilmektedir. 2012 verilerine göre, Afrika kıtasının 16 ülkesi Çin ile dış ticaret dengesini pozitif değer olarak yükseltmiştir.¹²⁶

Çin hükümetinin Çin-Afrika ticaretini dengelemek için aldığı özel önlemlere ek olarak, Afrika ülkelerinden gelen yüksek ihracat değerlerinin ana nedeni, kıtanın sahip olduğu önemli doğal kaynaklarıdır. Afrika kıtasında kromun ana rezervleri, platin, elmaslar, altın rezervlerinin çoğu, kobalt, magnezya, kömürün ana rezervi, boksit, uranyum, bakır, nikel rezervleri bulunmaktadır. Bu nedenle, Çin'in dış ekonomik önceliklerini ele alarak Angola, Sudan, Cezayir, Çad, Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Nijerya gibi ülkeler Çin'e petrol sağlamakta.¹²⁷ Fas'tan fosfatlar, Zambiya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden bakır ve kobalt, Güney Afrika'dan demir cevheri, platin ve altın, Zimbabwe'den ise uranyum, krom, çinko, nikel Çin'e ithal edilmektedir. Çin'in ana orman tedarikçileri Gabon, Ekvator Ginesi, Kamerun'dur.¹²⁸ Bu nedenle, çoğu Afrika ülkesi ile ticari ilişkileri kuran Çin, bu kıtadaki ülkelerin kaynak madenciliği alanında işbirliğine özel önem vermektedir.

Doğal kaynakların ana ihracatçıları arasında Orta ve Güney Afrika bölgeleri (küçük kısmı Batı ve Doğu Afrika ülkeleri) bulunmaktadır. Buna karşılık, az miktarda Çin ihracatı Orta Afrika'ya gitmektedir. Afrika kıtasının bölgeler açısından Çin, Kuzey Afrika bölgesi ile en büyük ticaret büyümesine sahiptir. Bunun nedeni ise bölgenin Avrupa ülkelerine coğrafi olarak yakın olmasından dolayı, bu ülkelerin gelişmiş sosyal, ekonomik ve lojistik sisteminden kaynaklanmaktadır.¹²⁹

¹²⁶ Chris Alden, *China in Africa: Partner, Competitor Or Hegemon?*, Zed Books, London, 2010, s.18-20

¹²⁷ Numan Hazar, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, USAK Yayınları, Ankara, 2011, s.88-93

Afrika kıtasındaki önemli ticari, siyasi bölge olarak oluşturan örgütler ise ABÖ, AKYB, AKB, AİİB hakkında detaylı bilgiyi aynı kaynaktaki sayfa 73 veriliyor.

¹²⁸ Harry G. Broadman, *Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier*, The World Bank, Washington, 2007, s.114-117

¹²⁹ Vishnu Padayachee, "The Political Economy of Africa". İçinde Vishnu Padayachee and Keith

Kuzey Afrika Bölgesi

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın resmi istatistiklerinde, 7 ülke Kuzey Afrika bölgesine ait görünmektedir: Cezayir, Mısır, Libya, Fas, Sudan, Tunus, Batı Sahra. Çin'in en büyük ticari cirosu Mısır'la, Libya ile orta derecede, en son Cezayir ile izlenmektedir. İkili ticarete ise Fas ve Sudan ile orta ve Tunus ve Batı Sahra ile az dereceye sahiptir. Mısır ve Libya'nın ticaret cirosunun yüksek olmasına rağmen bu iki ülkede yapısı farklıdır.¹³⁰ Bölgedeki tüm ülkeler arasında Çin, sadece Libya ile ticaret dengesinde negatif bir değere sahiptir. Libya bölgedeki ana petrol ihracatçılarından birisi ve OPEC üyesi ülkeler arasında sekizinci en büyük petrol üreticisidir. 2010 yılında Libya'dan Çin'e petrol ihracatının %250 oranında arttığını belirtmek gerekir.¹³¹

Çin ürünlerinin ana ithalatçıları (3 milyar dolardan fazla) Mısır, Cezayir, Fas olmuştur. Ana ithalat ürünleri ise hafif sanayi ürünleri, demir-çelik, demir dışı metaller, kağıt hamuru ve kağıt sanayi ürünleridir. Buna göre, Çin'deki en büyük ticaret dengesi Mısır ve Cezayir ile gelişmiştir.¹³²

Afrika kıtanın üst bölgesinin yatırım alanında, Çinli kimya şirketi Sinopec tarafından Cezayir'de bir petrol sahasının geliştirilmesi için imzalanan bir sözleşme dikkat çekmiştir.¹³³ Çinli CNPC şirketi ise Cezayir petrol rafinerisini satın alarak (350 milyon dolar), iki petrol bloğu kullanma hakkı veren bir anlaşma imzaladı. Buna ek olarak, 2003 yılında PetroChina, Cezayirli şirketle petrol sahasının geliştirilmesi ve ülkede bir petrol rafinerisinin inşası için sözleşme imzalamıştır.¹³⁴

Hart, *Introducing the African Economy*, Routledge, London, 2010

¹³⁰ Yahia H. Zoubir and Gregory White, "North African Politics: Change and continuity". İçinde İmen Belhadj and Degang Sun, *China in North Africa: A Strategic Partnership*, Routledge, New York, 2016, s.330-345

¹³¹ Yahia H. Zoubir and Gregory White, "North African Politics: Change and continuity". İçinde Alison Pargeter, *Libya: From "reform" to revolution*, Routledge, London, 2015

¹³² David H. Shinn and Joshua Eisenman, *China and Africa: A Century of Engagement*, University of Pennsylvania Press, 2012, s.210-219

¹³³ Sahel and West Africa Club, *Cahiers de l'Afrique de l'Ouest Atlas régional de l'Afrique de l'Ouest*, 2009, s.165

¹³⁴ Muhamad Olimat, *China and the Middle East: From Silk Road to Arab Spring*, Routledge, New York, 2013, s.186

Batı Afrika Bölgesi

Çinli ihracatçıların önemli bir başarı elde ettikleri bir sonraki alt bölge, 16 ülke tarafından temsil edilen Batı Afrika'dır. Bu bölgedeki ülkelerin, sosyal ve ekonomik kurumların düşük düzeyde gelişmesiyle göze çarpmaktadır. Batı Afrika ülkelerin ekonomilerinin temeli tarımdır, sanayi üretimi ise az gelişmiştir.¹³⁵ En büyük petrol tedarikçisi olan Nijerya hariç, önemli doğal kaynak rezervleri, batıdaki bölge ülkelerinin GSYİH'sında belirleyici bir rol oynamamaktadır. Nijerya'da petrol gelirleri ise ülkenin bütçe gelirlerinin %90'ını ve ihracatın %95'ini ve aynı zamanda GSYİH'nın %25'ini oluşturmaktadır.¹³⁶ Batı bölgesinde Çin ile yapılan toplam ticaretin değerine göre, Nijerya, Liberya, Gana, Togo ülkeleri dikkat çekmektedir.¹³⁷

Ancak batı bölgede, Çin'in ticaret büyümesi yüksek oranlarla gerçekleşmemektedir. Sadece Benin, Gana, Togo ve Liberya'da Çin'in ithalat üzerindeki ihracatının önemli ölçüde fazlalığından bahsedebiliriz. Nijerya'da Çin yatırımının nispeten yüksek değerleri ise Çin'den satın alınan ekipman ile ülkedeki büyük altyapı projelerinin uygulanmasından kaynaklanmaktadır.¹³⁸ Çin'in Afrika kıtasındaki ekonomisine yaptığı en büyük yatırım ise Nijerya ülkesinin kıyılarında ilerleyecek Nijerya'daki bir demiryolu inşaatı sözleşmesiydi. Bu inşaat Çinli yatırımcılara 11.97 milyar dolara mal oldu.¹³⁹ Nijerya, diğer faktörleri göz önüne alarak CNPC'ye ülkenin altyapısını geliştirmek için 4 milyar dolarlık yatırım karşılığında 4 petrol bloğu kullanma hakkı vereceğini söyledi.¹⁴⁰ 2006 yılında CNOOC, Nijerya'daki deniz aşırı petrol alanını %45 hisse karşılığında 2,27 milyar

¹³⁵ Michael O. Anda, *International Relations in Contemporary Africa*, University Press of America, Maryland, 2000, s.14-17

¹³⁶ Michael O. Onolemamen, *Infrastructure Development in Nigeria: A Political and Economic History*, Routledge, New York, 2020

¹³⁷ Tomasz Rynarzewski and Maciej Szymczak, *Changes and Challenges in the Modern World Economy: Recent Advances in the Modern World Economy: Recent Advances in Research on International Economics & Business*, PUEB Press, 2016, s.64

¹³⁸ Vishnu Padayachee, *The Political Economy of Africa, Kako Nubukro, Management of the CFA franc in West Africa: from an imposed extroversion to chosen extroversion?*, Routledge, New York, 2010, s.361

¹³⁹ Wei Liu, *China's Belt and Road Initiatives: Economic Geography Reformation*, Springer, Singapore, 2016, s.29-30

¹⁴⁰ Marcel Kitissou, *Africa in China's Global Strategy*, Adonis & Abbey Publishers, London, 2007, s.119

dolara satın alındığını duyurdu.¹⁴¹ PetroChina 2005 yılında Nijerya Ulusal Petrol Şirketi ile Çin'e günde 30 varil petrol tedarik etmeyi kabul etti.¹⁴² Önemli nokta ise Sinopec ve İsviçre Addax Petrolü arasındaki anlaşmanın sonucunda Çinliler, Gine Körfezi'ndeki Sao Tome ve Nijerya ortak sömürü bölgesinin 4 blok alanın yarısından fazlasını kontrol altına aldı.¹⁴³ Gana'da Synohydro, diğer Afrika ülkelerinde benzer tesisler inşa etmek için büyük bir Çin projesinin parçası olarak 700 milyon dolarlık bir hidroelektrik santrali inşa etti. Gine'de ise Çinli yatırımcılar 800 milyon dolarlık bir kongre merkezinin inşasına yatırım yaptılar.¹⁴⁴ Bu nedenle, Batı Afrika bölgesinde, Çin'e yapılan yüksek ihracat ve petrol arzı oranları nedeniyle hem yatırımda hem de ticaret ilişkilerinde en büyük Çin etkisini yaşayan Nijerya ekonomisidir. Bu bölgedeki Çin ticaretinin geri kalan yatırımları Afrika ülkelerinin altyapısını iyileştirmek için tasarlanmıştır.

Orta Afrika Bölgesi

Doğal kaynakların ana ihracatçısı ise 9 ülkenin temsil ettiği Orta Afrika bölgesidir. Kamerun, Sao Tome ve Principe ülkeleri hariç bölgedeki tüm ülkeler Çin'e önemli miktarda hammadde tedarik etmektedirler. Örnek olarak, Angola petrol kaynakları bakımından zengindir, Gabon ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti önemli miktarda gaz rezervine sahiptir. Kongo Demokratik Cumhuriyeti ayrıca önemli mineral kaynaklarına sahiptir: bakır cevheri, kobalt, çinko, kurşun ve elmaslar. Angola'da da ek olarak elmasların ve demir cevherinin önemli gelişimi devam etmektedir. Kongo'da kalay ve demir cevheri, potasyum tuzları, petrol ve altın

¹⁴¹ Edward Shizha and Ali A. Abdi, *Indigenous Discourses on Knowledge and Development in Africa*, Routledge, New York, 2014, s.135

¹⁴² Christof Hartmann and Nele Noesselt, *China's New Role in African Politics: From Non-Intervention Towards Stabilization?*, Routledge, 2019, s.211

¹⁴³ Klaas van Walraven, Henning Melber and Andreas Mehler, "Africa Yearbook Volume 4: Politics, Economy and Society South of the Sahara in 2007". İçinde Gerhard Seirbert, *Sao Tome*, Brill, Boston, 2008, s.273-274

¹⁴⁴ Zhiqun Zhu, *China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance*, Ashgate Publishing, New York, 2013, s.135

yatakları ve Gabon'da manganez, demir ve uranyum cevheri yatakları geliştirilmektedir.¹⁴⁵

Çin ile ikili ticaretin en yüksek değerleri Angola ekonomisi ile gerçekleşmektedir. Angola'daki ihracat ise ithalatının 8 katından fazladır.¹⁴⁶

Angola gibi, bu bölgedeki tüm ülkelerin (fakat Kamerun, Sao Tome ve Principe hariç) Çin ile ticaret dengesi ise pozitif bir değerdedir. Orta Afrika bölgesindeki çoğu ülkede, ÇHC ile ticaret dengesizdir yani Çin ithalatının çoğu Çin ihracatını fazlasıyla aşmaktadır.¹⁴⁷

Afrika kıtasının alt bölge ülkelerinin Çin ile ticari ilişkileri yatırım alanındaki etkileşimlerini belirler. Sinopec, Gabon'daki yerel şirket Total Gabon ile petrol ürünlerinin Çin tarafından çıkarılması, rafine edilmesi ve ihraç edilmesi için bir sözleşme imzalamıştır.¹⁴⁸ Dikkati çeken, 2006 yılında Gabon ile Çin Ulusal Makine ve Ekipman Kurumu arasında 3 milyar dolara imzalanan sözleşmedir.¹⁴⁹ Konsorsiyum, Belinga bölgesinde, sahilden 500 mil uzaklıktaki Gabon'un tropikal ormanlarının derinliklerinde önemli demir cevheri yatakları geliştirmek için tekel hakları elde etmiştir. Çin tarafı yalnızca Belinda'daki altyapıyı değil, aynı zamanda bakımı için bir hidroelektrik sistemi oluşturma, mevduattan kıyıya bir demiryolu, bir derin su limanı, depolama tesisleri ve Afrika'dan Çin'e cevher teslimatını kolaylaştırmak için limanda bir konteyner inşa etme sözü vermiştir.¹⁵⁰

Kademeli olarak, Çinli şirketler hem Amerikalı hem de Avrupalı yatırımcıları Afrika kıtasından çıkarmaya başlamışlardır. Örnek olarak, Fildişi Sahili'nde Çinli

¹⁴⁵ Peter Robson and D A Lury, "The Economies of Africa". İçinde V.L.Taylor, *The Economy of Central Africa: Rhodesia, Malawi and Zambia*, Routledge, New York, 2011, s.386-397

¹⁴⁶ Meine Pieter van Dijk, *The New Presence of China in Africa*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2009, s.158-162

¹⁴⁷ Peter Robson and D. A. Lury, "The Economies of Africa". İçinde V.L.Taylor, *The Economy of Central Africa: Rhodesia, Malawi and Zambia*, Routledge, New York, 2011, s.420

¹⁴⁸ Sujian Guo and Shiping Hua, *New Dimensions of Chinese Foreign Policy*, Lexington Books, United Kingdom, 2007, s.193

¹⁴⁹ Marcel Kitissou, *Africa in China's Global Strategy*, Addonis & Abbey Publisher, London, 2007, s.122

¹⁵⁰ Robert Springborg, *Development Models in Muslim Contexts: Chinese, 'Islamic' and Neo-liberal Alternatives*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2009, s.56

şirket petrol bloğunda% 27 hisseye sahip olmuştur.¹⁵¹ 2004 yılında, Sinopec Angola'da daha önce Fransız şirketi Total'e ait olan petrol geliştirme ve üretim lisansı aldı. Aynı zamanda Çinli şirket, büyük derinliklerde yer alan bir Angola petrol sahasının geliştirilmesi ve üretimi için lisans sahibi oldu.¹⁵² Çinli şirket ayrıca Kongo Cumhuriyeti ile iki petrol üretim için anlaşması imzaladı. Ancak, bölgedeki Çin girişimleri ise gelişmiş ülkeler tarafından başlatılan bir dizi engelle karşılaşmaktadırlar. Özellikle, Fransız tarafı, kendi jeopolitik çıkarlarının koruyarak Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki siyasi durumun ağırlaşmasına neden olmuştur. Bu durum Çinli yatırımcıların uranyum yataklarına büyük ilgi gösterdiği için olmuştur. Bu bağlamda, 2012 yılında Çin hükümeti, yüzlerce Çinli uzmanları, iş adamları ve işçileri geri Çin'e göndermeye başlamıştır. Ayrıca, Çinli jeologlar diğer doğal kaynakların yanında elmas ve altın var olan yerleri aramaya başlamak üzereydi.¹⁵³

Enerji sektörüne ek olarak, Çinli yatırımcılar Orta Afrika'nın mineral kaynaklarına da yatırım yapmaktadır: Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde bakır ve kobalt, Fildişi Sahili'nde altın ve magnezya gelişimi.¹⁵⁴ 2004 yılında bir Çin konsorsiyumu Gabon'da demir cevherinin geliştirilmesi için 3 milyar dolarlık bir sözleşme imzaladı.¹⁵⁵

Böylece, Orta Afrika bölgesinde, Çinli firmalar ana hedefleri olarak bölgedeki doğal kaynakların geliştirilmesi ve çıkarılması ve daha sonra Çin'e taşınmaları için altyapı tesislerinin oluşturulmasını belirlemişlerdir. Burada Çin'in başlıca ekonomik ortakları Angola, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Gabon olmaktadır. Çinlilerin planlarının uygulanmasını engellemek amacıyla bölgedeki

¹⁵¹ *Minerals Yearbook: Area Reports. International. Africa and the Middle East*, Volume III, United States Government Printing Office, Washington, 2004, p.8.3

¹⁵² Ian Taylor, Dominik Kopinski and Andrzej Polus, *China's Rise in Africa: Perspectives on a Developing Connection*, Routledge, New York, 2013, s.38-41

¹⁵³ Peter Robson and D. A. Lury, "The Economies of Africa". İçinde, V.L.Taylor, *The Economy of Central Africa: Rhodesia, Malawi and Zambia*, Routledge, New York, 2011, s.401-402

¹⁵⁴ Robert I. Rotberg, *China into Africa: Trade, Aid, and Influence*, Brooking Institution Press, Washington, 2008, s.6

¹⁵⁵ Zhiqun Zhu, *China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance*, Ashgate Publishing, England, 2010, s.24

siyasi durumu istikrarsızlaştırma girişimleri, Çin'in Afrika kıtasına ilişkin ana dış ekonomik çizgilerini büyük ölçüde etkilememiştir.¹⁵⁶

Doğu Afrika Bölgesi

Doğu Afrika'daki doğal kaynakların önemli bir kısmının zayıf gelişmesi nedeniyle, Çin'in bu bölgedeki ihracat ve ithalat değerlerinin yüksek olmadığı izlenmektedir. Bakır ihracatında sadece Zambiya bazı başarıları elde etmiştir. Günümüzde Çin ile Doğu Afrika bölge ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğinin temeli, yerel ekonomik kurumların faaliyetlerinin optimizasyonu ve altyapı alanındaki işbirliğidir. 2007'den beri Zambiya, Mauritius, Tanzanya'nın "bakır kemer"inde serbest ekonomik bölgelerinin oluşturulmasında Çin deneyimi aktif olarak kullanılmaktadır. Buna ek olarak, Mauritius adasında büyük bir uluslararası ticaret merkezi kurulmaktadır. Çin, Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı'na üye olan 21 ülke için ayrıcalıklı erişim sağlamaktadır.¹⁵⁷

Çin'in ve Doğu Afrika ülkelerinin başkanları, Kenya'daki Mombasa limanını Nairobi'nin başkenti ile birleştirecek ve daha sonra komşu ülkelerle sınırlara gidecek yeni bir demiryolu inşaatı konusunda bir anlaşma imzalamışlardır. Proje maliyeti 5 milyar dolar idi.¹⁵⁸ Bölgenin güney ülkeleri, coğrafi konumlarından yararlanarak, Orta Afrika'dan kıyılarına önemli bir kargo akışı için bir "ulaşım koridoru" olmayı planlamakta, bu nedenle bölgenin altyapısını inşa etmeyi amaçlayan Çin yatırımları oldukça olumlu karşılanmaktadır.¹⁵⁹

¹⁵⁶ John Whalley, *China's Integration Into the World Economy*, World Scientific Publishing, 2011, Singapore, s.240-243

¹⁵⁷ Peter Robson and D. A. Lury, "The Economies of Africa". İçinde, B. Van Arkadie and D. Ghai, *The East African Economies: Kenya, Uganda and Tanzania*, Routledge, New York, 2011, s.348-350

¹⁵⁸ Gavin Serkin, *Frontier: Exploring the Top Ten Emerging Markets of Tomorrow*, John Wiley & Sons, United Kingdom, 2015, s.35

¹⁵⁹ Mürsel Bayram, *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika Politikası*, Create Space Independent Publishing, Columbia, 2014, s.186-190

Ayrıca, Çinli petrol şirketleri Etiyopya'da petrol sahaları geliştirmekte ve buna ek olarak Zimbabve'nin tütün endüstrisine yatırım artmaktadır. Çin aynı zamanda Doğu Afrika'daki Uganda'da nükleer santral inşa etmekle de ilgilenmektedir.¹⁶⁰

Doğu Afrika ülkelerinin, özellikle doğal koşullar (artan sismisite, kuraklık), askeri çatışmalar gibi az gelişmiş durum ile Çinli yatırımcıların ilgisini yeterince çekmemektedirler. Ancak gelecekte, Çin ve Afrika kıtasındaki doğu bölge ülkeleri arasında, madencilik ve mineral kaynaklarının geliştirilmesi alanında daha yakın bir etkileşim mümkündür.¹⁶¹

Güney Afrika Bölgesi

Güney Afrika'da Çin ile ekonomik işbirliğinin merkezi Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Afrika Kıtasında, Çin'e yapılan önemli ithalat ile ticaret dengesi pozitif olan tek ülke Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Ülkenin jeopolitik konumuna ek olarak, bu iki ülke arasında yakın işbirliğini sağlayan ana güç ise Güney Afrika'daki ekonomik, bilimsel ve teknik tabanın yüksek düzeyde gelişmesi olduğu söylenebilir.¹⁶² Güney Afrika'nın tüm ticaret ortakları arasında Çin birinci sırada yer almaktadır. Çinli girişimcilerin bu ülkedeki başarısı, nispeten kısa bir sürede bu kadar yüksek oranlara ulaşmaları nedeniyle olduğu düşünülebilir(Çin ile Güney Afrika arasındaki diplomatik ilişkiler sadece 1998'de kurulmuştur).¹⁶³

1998'den bu yana, Güney Afrika'da 150'den fazla Çinli işletme faaliyet göstermektedir. Çin, Güney Afrika'nın madencilik, tekstil, gıda endüstrileri ve teknik olarak sofistike cihazların üretiminden etkilenmektedir. Önemli bir yatırım projesi olarak ülkenin kuzeybatı eyaletinde kromun çıkarılması için ortak bir girişim

¹⁶⁰ Peter Robson and D. A. Lury, "The Economies of Africa". İçinde, B.Van Arkadie and D.Ghai, *The East African Economies: Kenya, Uganda and Tanzania*, Routledge, New York, 2011, s.380

¹⁶¹ Seifudein Adem, "China's Diplomacy in Eastern and Southern Africa". İçinde, Joseph Onjala, *Merchandise Trading between Kenya and China: Implications for the East African Community (EAC)*, Routledge, New York, 2013, s.80-85

¹⁶² Luiz de Mello, *Growth and Sustainability in Brazil, China, India, Indonesia and South Africa*, OECD, 2010, s.174

¹⁶³ Robert I. Rotberg, *China into Africa: Trade, Aid, and Influence*, Brookings Institutions Press, Washington, 2008, s.169

yapılmasıdır. İşbirliği altın madenciliği endüstrisinde, ayrıca platin ve elmas çıkarmada da gerçekleştirilmektedir.¹⁶⁴ 2011'de Güney Afrika'nın hızla gelişen BRICS ülkeleri grubuna üye olması, Çin ve Güney Afrika ülkeleri arasındaki ikili ekonomik ilişkiyi daha da güçlendirmesi bakımında önemlidir.¹⁶⁵ Güney Afrika'da bir milyondan fazla etnik Çinli-Huaqiao'nun ikamet edilmesi Çin çıkarları için lobicilik sağlayan önemli bir faktör olduğu söylenebilir.¹⁶⁶ Böylece, Güney Afrika'nın alt bölgesinde, Çin'in ekonomik büyümesinin ana hedefi Güney Afrika Cumhuriyeti'dir denebilir.

¹⁶⁴ April, Funeka Yazini, Shelton and Garth, *Perspectives on South Africa-China Relations at 15 Years*, Africa Institute of South Africa, South Africa, 2014, s.10-13

¹⁶⁵ James Rickards, *The Death of Money: The Coming Collapse of the International Monetary System*, Penguin, New York, 2011, s.146

¹⁶⁶ Chee-Beng Tan, *Routledge Handbook of the Chinese Diaspora*, Routledge, New York, 2013, s.425

SONUÇ

Ülkelerin dış politikasındaki ekonomik büyüme mekanizmalarının dönüşümünün kolaylaştırılmasının temel nedeni, ülkelerin ekonomik yaşamının küresel ölçekte entegrasyonudur. Devletlerin ve bölgelerin dış ekonomik büyümesinin sadece kamu politikasını yürütmenin ekonomik yöntemleri ile kolaylaştırıldığı doğrudur. Diğer büyüme türleri (bilgi, kültürel, demografik) büyüme konusunun ekonomik ilerlemesi için bir ön koşuldur (katalizör). Bu ya da bu tür bir büyümenin nedeni, ulusal gücün bileşenlerinden birinin fazlalığıdır. Dünya ekonomik faaliyetinin (küreselleşme) entegrasyonu sürecinde, ulusal sınırların kaldırılması meydana geldi ve bunun sonucunda pazar ve işletmeler dünya dışı özellikler kazandı.

Ekonomik büyüme konusu olarak devlet, hem jeopolitik hem de ekonomik teoriler bağlamında ele alınmaktadır. Faaliyetinin bölgesel bağlayıcılığının ve alanın maddi bileşeninin karşılıklı etkisi dikkate alınır. Dolayısıyla, devletin dış ekonomik çıkarları bölgesel bir yapıya sahiptir. Ekonomik büyümenin coğrafi yorumu, ekonomik ve politik etkinin sınırlarını değiştirmek, yeni bölgelerin ekonomik kalkınmasını, dünyanın genel jeopolitik resmini değiştirmek için ön koşulları oluşturmaktan ibarettir.

Çin ekonomisinin büyümesindeki ana faktörlerden biri katma değeri yüksek mamullerin ihracatıdır. Çin'in aktif ekonomik büyümesinin nedeni, reform ve açıklık politikalarının başlamasından sonra teknolojik ilerlemeyi sağlamak için minimum maliyetle teknolojilerin sisteme adapte edilmesidir.

Çin'in ekonomik büyümesinin temeli, malların, sermayenin, emeğin, hizmetlerin ihracatında ifade edilen ihracat büyümesidir. Devlet gelişiminde ihracat modelinin uygulanmasına yönelik katalizör, ülkeye önemli miktarda doğrudan yabancı yatırımın çekilmesine yardımcı olan, ülkedeki karşılaştırmalı üstünlüğün ve ucuz iş gücünün kullanılmasıdır. Devletin gelişimine, özel bir siyasi sistem

tarafından sağlanan istikrarlı ve yüksek bir ekonomik dinamizm eşlik etti yani kapsamlı Çin diasporasını ve yetkin para politikasını bulunduran “Çin özelliklerine sahip sosyalizm” devletin stabilizasyonuna ve yüksek ekonomik dinamizmine adaptasyonuna yol açtı.

Çin diasporası Çin'in ekonomik büyümesi için bir "katalizör" görevi gördü ve devletin dünya bölgelerindeki ekonomik genişleme süreçlerini hızlandırdı. Çin'den göç artışına, ülkeye önemli bir sermaye akışı eşlik etmektedir. Çin ihracatının ev sahibi ülke ekonomileri üzerindeki büyük etkisine rağmen, dünyadaki ülkelerin yaklaşık üçte biri, iktisadi kaynaklar ve doğal kaynaklar ihraç ederek ticaret yerleşimlerinin dengesini koruyarak ekonomilerinden sermaye çıkışına neden olabilir.

Çoğu Afrika ülkesi, düşük ekonomik gelişmeleri nedeniyle, Çin'in dış politikasında Çin tarafının "avantajlı" tekliflerinin çoğunu kabul eden bir "araç" haline gelmiştir. Doğal kaynakları aktif olarak Çin'e ihraç ederek, Afrika ülkeleri aynı zamanda Çinli sanayi üreticileri için bir pazar haline geliyor. Bu durum, Afrikalı girişimcilerin, rekabete dayanmayan, Afrika üretimini geçersiz kılarak Afrika'ya düşük fiyatlarla Çin malları tedarikine karşı büyük bir patlamasına yol açtı. Bu durum ülkelerdeki zaten zayıf olan sosyal durumu parçalamaktadır.

Mali kaynakların yetersizliği, gergin bir politik durum, savaşlar, az gelişmiş altyapı, karmaşık vize işleme prosedürleri, vb. gibi faktörler, bazı Afrika ülkelerinde aktif Çin büyümesinin yürütülmesinde bir “engel”dir. Bununla birlikte, Çin-Afrika ortaklıklarının önündeki engellerin aşamalı olarak kaldırılması, yoksul ülkelere Batı ortaklarından daha uygun şartlarda Çin'den mali ve teknik yardım sağlayacaktır. Böylece, Çin Afrika kaynaklarına imtiyazlı erişim elde edebiliyor.

Genel olarak, Çin'in bu bölgedeki ekonomik genişlemesinin Afrika ülkeleri tarafından olumlu algılandığı unutulmamalıdır, çünkü Çin, stratejik çıkarları ile çelişmiyorsa, kalkınmanın sosyal sorunlarına büyük önem vermektedir

KAYNAKÇA

Akiho Shibata, Leilei Zou ve diğerkleri, “Emerging Legal Orders in the Arctic: The Role of Non-Arctic Actors”. İçinde Egill Thor Nielsson and Bjarni Mar Magnusson, China’s Arctic policy white paper and its influence on the future of Arctic legal development, Routledge, New York, 2019

Aleksandra W. Gadzala, Africa and China: How Africans and Their Governments are shaping Relations with China, Rowman & Littlefield, London, 2015

Alexandros Stogiannos, The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel: Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism, Springer, Switzerland, 2019

Andreas Mehler, Henning Melber and Klaas van Walraven, “ Africa Yearbook Volume 8: Politics, Economy and Society South of the Sahara”. İçinde Comoros, Socioeconomic Developments, Volume VIII, Brill, Boston, 2012

Angus Maddison, Contours of the world economy 1-2030 AD: Essays in Macroeconomic History, Oxford University Press, Oxford, 2007

April, Funeka Yazini, Shelton and Garth, Perspectives on South Africa-China Relations at 15 Years, Africa İnstitute of South Africa, South Africa, 2014

B. R. Deepak, “China's Global Rebalancing and the New Silk Road”. İçinde B. R. Deepak, China’s Global Rebalancing: Will it Reshape the international political and economic order?, Springer, Singapore, 2018

Barbara Krug and Hans J. Hendrichske, The Chinese Economy in the 21st Century: Enterprise and Business Behaviour, Edward Elgar Publishing, UK, 2007

Bhaskaran Mohanan, “Globalisation of Economy: Vision of the Future”. İçinde J.Prabhash, Globalisation and De-empowerment, Gyan Publishing House, New Delhi, 1995

By Tai Wei Lim, Wen Xin Lim ve diğerleri, China's One Belt One Road Initiative, Imperial College Press, Singapore, 2016

Cai Fang, China's Economic Growth Prospects: From Demographic Dividend To Reform Dividend, Edward Elgar Publishing, UK, 2016

Chee-Beng Tan, Routledge Handbook of the Chinese Diaspora, Routledge, New York, 2013

Chen Yu Lu, Guo Qingwang and Zhang Jie, Major Issues and Policies in China's Financial Reform, Vol. 4, Enrich Professional Publishing, China, 2013

China Joins, Global Governance: Cooperation and Contentions, ed. Mingjiang Li and Jieli Li, Lexington Books, 2012, United Kingdom

Chongwei Zheng, Ziniu Xiao ve diğerleri, 21st Century Maritime Silk Road: A Peaceful Way Forward, Springer, Singapore, 2018

Chris Alden, China in Africa: Partner, Competitor Or Hegemon?, Zed Books, London, 2010

Christof Hartmann and Nele Noesselt, China's New Role in African Politics: From Non-Intervention Towards Stabilization?, Routledge, 2019

Dan Diner, Beyond the Conceivable: Studies on Germany, Nazism, and the Holocaust, University of California Press, London, 2000

David H. Shinn and Joshua Eisenman, China and Africa: A Century of Engagement, University of Pennsylvania Press, 2012

David Lee, Kuo Chuen, and Greg N. Gregoriou, Handbook of Asian Finance: Financial Markets and Sovereign Wealth Funds, Elsevier, 2014, Oxford

Department of Economic and Social Affairs, Euro-Asian Transport Linkages: Operationalisation of Inland Transport between Europe and Asia, United Nations Economic Commission for Europe, New York & Geneva, 2020

Douglas J. Cumming, Geoffrey Wood and others, The Oxford Handbook of Sovereign Wealth Funds, Oxford University Press, Oxford, 2017

Edward Mead Earle, Makers of Modern Strategy: Military Thought from Machiavelli to Hitler, Princeton University Press, New Jersey, 1961

Edward Shizha and Ali A. Abdi, Indigenous Discourses on Knowledge and Development in Africa, Routledge, New York, 2014

Edwin Rich ve Chin Wilson, The Cambridge Economic History of Europe: The Economy of Expanding Europe in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, Cambridge University Press, Cambridge, 1967

Elizabeth Economy and Zhu Qing, The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State, Consolidation of Enterprise Income Tax Laws, Oxford University Press, New York, 2018

Eugen Wendler, Friedrich List (1789-1846): A Visionary Economist with Social Responsibility, Springer, Berlin, 2015

Felicity Rash, The Discourse Strategies of Imperialist Writing: The German Colonial Idea and Africa, 1848-1945, Routledge, New York, 2017

Fengbo Zhang, Analysis of Chinese Macroeconomy, Xlibris Corporation, USA, 2008

Frank J. Lechner, Globalization: The Making of World Society, Blackwell Publishing, UK, 2019

François Gipouloux, The Asian Mediterranean: Port Cities and Trading Networks in China, Japan and Southeast Asia, 13th-21th Century, Edward Elgar Publishing, 2011

Fulvio Zannoni, *La logica del disordine: la politica di sicurezza italiana nell'era post-bipolare*, FrancoAngeli, Milano, 1995

Gabriel Collins, *China's Evolving Oil Demand Slowing Overall Growth, Gasoline Replacing Diesel as Demand Driver, Refined Product Exports Rising Substantially*, Baker Botts Fellow in Energy & Environmental Regulatory Affairs, 2016

Gavin Serkin, *Frontier: Exploring the Top Ten Emerging Markets of Tomorrow*, John Wiley & Sons, United Kingdom, 2015

George Eberling, *Chinese Energy Futures and Their Implications for the United States*, Lexington Books, 2014, United Kingdom

Graeme Snooks, *Portrait of the Family Within the Total Economy: A Study in Longrun Dynamics, Australia 1788-1990*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994

Gregory C. Chow, *The Chinese Economy*, World Scientific Publishing, Singapore, 1987

Harry G. Broadman, *Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier*, The World Bank, Washington, 2007

Heinrich Best, György Lengyel ve Luca Verzichelli, "The Europe of Elites: A Study Into the Europeanness of Europe's Political and Economic Elite". İçinde, Mladen Lazic, Miguel Jerez-Mir ve vd., *Patterns of regional diversity in political elites' attitudes*, Oxford University Press, Oxford, 2012

Helga Haftendorn, "America And Europe In An Era Of Change". İçinde Stephen Krasner, *Power, Polarity and the Challenge of Disintegration*, Routledge, New York, 2018

Hsing-Chou Sung, Chinese Capitalism in Southeast Asia: Cultures and Practices, Chinese State Capitalism and China's Geo-economic strategy in SouthEast Asia, ed. Yos Santasombat, Palgrave Macmillian, 2017, Singapore

http://en.rdcy.org/indexen/index/news_cont/id/27737.html (tarih: 27.08.2020)

<http://www.chinaembassy.org.nz/eng/zgyw/t1678399.htm> (tarih: 27.08.2020)

http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-multilateral-transportation-policy.en.mfa (tarih: 27.08.2020)

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2012/Summary> (tarih: 27.08.2020)

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/foreign-direct-investment> (tarih: 27.08.2020)

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/trade-balance> (tarih: 27.08.2020)

https://www.uic.org/com/enews/478/article/georgia-presentation-of-the-trans?page=tickbox_enews (tarih: 27.08.2020)

Ian Taylor, Dominik Kopinski and Andrzej Polus, China's Rise in Africa: Perspectives on a Developing Connection, Routledge, New York, 2013

Inbom Choi, Korean Diaspora in the Making: Its Current Status and Impact on the Korean Economy, Institute for International Economics

Isaac Endeley, Bloc Politics at the United Nations: The African Group, University Press of America, Maryland, 2009

James Reardon-Anderson, "The Red Star and the Crescent: China and the Middle East". İçinde Degang Sun, China's Military Relations with the Middle East, Oxford University Press, Oxford, 2016

James Rickards, *The Death of Money: The Coming Collapse of the International Monetary System*, Penguin, New York, 2011

James Tyner, *Oriental Bodies: Discourse and Discipline in U.S. Immigration Policy, 1875-1942*, Lexington Books, Oxford, 2006

Janet Williamson, Ciaran Driver and Peter Kenway, “Beyond Shareholder Value The reasons and choices for corporate governance reform”, İçinde Colin Crouch, What’s wrong with maximising shareholder value, and can we do better?, All TUC

Janis Priede and Elisabeth T. Pereira, “European Union’s Competitiveness and Export Performance in Context of EU – Russia Political and Economic Sanctions”, 11th International Strategic Management Conference 2015, Elsevier Ltd

Joerg Baten, *A History of the Global Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016

John Commons, *Legal Foundations of Capitalism*, The Lawbook Exchange, New Jersey, 2006

John Cunningham Wood, “David Ricardo: Critical Assessments”. İçinde S. Parinello, “On Foreign Trade” and the Ricardian Model of Trade, Routledge, New York, 1994

John Whalley, *China's Integration Into the World Economy*, World Scientific Publishing, 2011, Singapore

Jonathan Friedman, *Globalization, the State, and Violence*, Class Projects, Social Consciousness and the Contradictions of “Globalization”, AltaMira Press, Oxford, 2003

Jonathan Friedman, *Globalization, the State, and Violence*, Rowman & Littlefield Publisher, Oxford, 2003

Joseph E. Stiglitz, *Globalization and Its Discontents*, W. W. Norton & Company, New York, 2002

Jothi Sivagnanam, *Business Economics*, TaTa McGraw-Hill, New Delhi, 2010

Jun Zhang, “Unfinished Reforms in the Chinese Economy”. İçinde Qianjin Lu, *Rebalancing China’s Economy: Increasing the Role of Interest Rates and RMB Exchange Rates Reform*, World Scientific Publishing, New Jersey, 2013

Junsen Zhang and Jia Wu, *The Chinese labor market, 2000–2016*, The world’s second largest economy has boomed, but a rapidly aging labor force presents substantial challenges, IZA World of Labor, 2018

Justin Patch, *Discordant Democracy: Noise, Affect, Populism, and the Presidential Campaign*, Routledge, New York, 2019

Kang Chen, *The Chinese Economy in Transition: Micro Changes and Macro Implications*, Singapore University Press, Singapore, 1995

Kevin H. O'Rourke and Jeffrey G. Williamson, *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-century Atlantic*, Cambridge, UK

Klaas van Walraven, Henning Melber and Andreas Mehler, “Africa Yearbook Volume 4: Politics, Economy and Society South of the Sahara in 2007”. İçinde Gerhard Seirbert, Sao Tome, Brill, Boston, 2008

Li Yang and Robert Lawrence Kuhn, *China's Banking and Financial Markets: The Internal Research Report of the Chinese Government*, John Wiley & Sons, 2007

Luiz de Mello, *Growth and Sustainability in Brazil, China, India, Indonesia and South Africa*, OECD, 2010

Marcel Kitissou, *Africa in China's Global Strategy*, Addonis & Abbey Publisher, London, 2007

Mark Blacksell, Political Geography, Routledge, New York, 2006

Masahiko Aoki and Jinglian Wu, The Chinese Economy: A New Transition, Palgrave MacMillian, New York, 2012

Matthew Sparke, Introducing Globalization: Ties, Tensions, and Uneven Integration, Blackwell, UK, 2019

Maurice Brown, Adam Smith's Economics: Its Place in the Development of Economic Thought, Routledge, New York, 1988

Meine Pieter van Dijk, The New Presence of China in Africa, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2009

Michael O. Anda, International Relations in Contemporary Africa, University Press of America, Maryland, 2000

Michael O. Onolememen, Infrastructure Development in Nigeria: A Political and Economic History, Routledge, New York, 2020

Mikael Wigell, Sören Scholvin ve Mika Aaltola, “Geo-economics and Power Politics in the 21st Century: The Revival of Economic Statecraft”. İçinde Mikael Wigell ve Sören Scholvin, Geo-economic power politics: an introduction, Routledge, New York, 2018

Minerals Yearbook, United States Government Printing Office, Washington , Vol 1, 2011

Minerals Yearbook: Area Reports. International. Africa and the Middle East, Volume III, United States Government Printing Office, Washington, 2004

Muhamad Olimat, China and the Middle East: From Silk Road to Arab Spring, Routledge, New York, 2013

Mürsel Bayram, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika Politikası, Create Space Independent Publishing, Columbia, 2014

Nora Burghart and Vanessa Rossi, China's Overseas Direct Investment in the UK, International Economics, Chatham House, Programme Paper IE PP 2009/06, December 2009

Numan Hazar, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, USAK Yayınları, Ankara, 2011

Olayiwola Abegunrin and Charity Manyeruke, China's Power in Africa: A New Global Order, Palgrave MacMillian, Switzerland, 2020

Paolo Savona ve Carlo Jean, Geoeconomia: il dominio dello spazio economico, FrankoAngeli, Milano, 1995

Pedro Amakasu Raposo, David Arase and Scarlett Cornelissen, "Routledge Handbook of Africa-Asia Relations". İçinde Pedro Miguel Amakasu Raposo de Medeiros Carvalho, Migration, Environment and Policies: Migration and global politics in Africa and Asia: patterns and drivers of changes throughout time, Routledge, London, 2017

Peter Dicken, Global Shift: Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century, Sage Publications, London, 2003

Peter Robson and D. A. Lury, "The Economies of Africa". İçinde V.L.Taylor, The Economy of Central Africa: Rhodesia, Malawi and Zambia, Routledge, New York, 2011

Ramesh Dikshit, Political Geography 3E, Tata McGraw-Hill, Florida, 2006

Ran Li and Kee Cheok Cheong, China's State Enterprises: Changing Role in a Rapidly Transforming Economy, Palgrave MacMillian, Singapore, 2019

Robert Blackwill ve Jennifer Harris, War by Other Means, Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press, 2016

Robert F. Ash and Y. Y. Kueh, The Chinese Economy under Deng Xiaoping, Oxford University Press, Oxford, 2005

Robert Gilpin, The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century, Princeton University Press, Princeton, 2000

Robert I. Rotberg, China into Africa: Trade, Aid, and Influence, Brookings Institution Press, Washington, 2008

Robert Springborg, Development Models in Muslim Contexts: Chinese, 'Islamic' and Neo-liberal Alternatives, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2009

Robert Taylor, Greater China and Japan: Prospects for an Economic Partnership in East Asia, Routledge, New York, 1996

Roberta Capello ve Peter Nijkamp, “Handbook of Regional Growth and Development Theories: Revised and Extended”. İçinde Roberta Capello, Space, Growth and Development Theories: a historical perspective and recent advances, Edward Elgar Publishing, UK, 2006

Ronaldo Munck, Globalization and Labour: The New 'Great Transformation', Palgrave, New York, 2002

Rongxing Guo, How the Chinese Economy Works, Palgrave MacMillan, China, 2017

Ross Garnaut, Ligang Song and Cai Fang, China's 40 Years Reform and Development 1978–2018, The Australian National University, 2018

Sahel and West Africa Club, Cahiers de l'Afrique de l'Ouest Atlas régional de l'Afrique de l'Ouest, 2009

Sarwar A. Kashmeri, *China's Grand Strategy: Weaving a New Silk Road to Global Primacy*, Praeger, California, 2019

Seifudein Adem, “China's Diplomacy in Eastern and Southern Africa”. İçinde, Joseph Onjala, *Merchandise Trading between Kenya and China: Implications for the East African Community (EAC)*, Routledge, New York, 2013

Sharmistha Bagchi-Sen ve Helen Lawton-Smith, “Economic Geography: Past, Present and Future”. İçinde Eric Sheppard, *The economic geography project*, Routledge, New York, 2006

Simelane, Thokozani ve diğerleri, “Belt and Road Initiative: Alternative Development Path for Africa”. İçinde Anil Sooklal, Thokozani Simelane ve Jaimal Anand, *Introduction*, Africa Institute of South Africa, South Africa, 2018

Simon Dalby, Paul Routledge ve Gearóid Ó Tuathail, *The Geopolitics Reader*, Routledge, London, 1998

Stephen Legg, *Spatiality, Sovereignty and Carl Schmitt: Geographies of the Nomos*, Routledge, New York, 2011

Suisheng Zhao, *China in Africa: Strategic Motives and Economic Interests*, Routledge, New York, 2015

Sujian Guo and Shiping Hua, *New Dimensions of Chinese Foreign Policy*, Lexington Books, United Kingdom, 2007

Susan L. Shirk, *The Political Logic of Economic Reform in China*, University of California Press, London, 1993

Taco C.R. van Someren ve Shuhua van Someren-Wang, *Strategic Innovation in Russia: Towards a Sustainable and Profitable National Innovation System*, Springer, Switzerland, 2017

The World Bank, The Chinese Economy: Fighting Inflation, Deepening Reforms, The World Bank Country Studies, 1996, Washington

Timothy Luke, Capitalism, Democracy, and Ecology: Departing from Marx, University of Illinois Press, Chicago, 1999

Todd Cherry ve Dan Rickman, Environmental Amenities and Regional Economic Development, Routledge, New York, 2010

Tomasz Rynarzewski and Maciej Szymczak, Changes and Challenges in the Modern World Economy: Recent Advances in the Modern World Economy: Recent Advances in Research on International Economics & Business, PUEB Press, 2016

Toshiaki Hirai, Capitalism and the World Economy: The Light and Shadow of Globalization, Routledge, New York, 2015

Trevor Barnes ve Brett Christophers, Economic Geography: A Critical Introduction, John Wiley & Sons, Oxford, 2018

Vietnam Export-Import, Trade and Business Directory - Strategic, Practical Informations and Contacts, Global Investment Center, International Business Publications, Washington, 2015

Vimalin Rujivacharakul, Hazel Hahn ve vd., “Architecturalized Asia: Mapping a Continent through History”. İçinde Peter Christensen, The Euroasian Hour: Ratzel, Mackinder, and the Architecture of Geopolitical Identity, Hong Kong University Press, Hong Kong, 2013

Vishnu Padayachee, The Political Economy of Africa, Kako Nubukro, Management of the CFA franc in West Africa: from an imposed extroversion to chosen extroversion?, Routledge, New York, 2010

Vishnu Padayachee, “The Political Economy of Africa”. İçinde Vishnu Padayachee and Keith Hart, Introducing the African Economy, Routledge, London, 2010

Wayne M. Morrison, China and the Global Financial Crisis: Implications for the United States, Congressional Research Service, 2009

Wei Liu, China's Belt and Road Initiatives: Economic Geography Reformation, Springer, Singapore, 2016

Ya Gao, Chinese Outbound Investments in the U.S. Real Estate Market: Analysis and Perspectives, University of Hong Kong, 2016

Yahia H. Zoubir and Gregory White, "North African Politics: Change and continuity". İçinde Alison Pargeter, Libya: From "reform" to revolution, Routledge, London, 2015

Zhiquan Zhu, China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance, Ashgate Publishing, England, 2010

Zhiquan Zhu, "Two Diasporas: Overseas Chinese and Non-resident Indians In Their Homelands' Political Economy", Journal of Chinese Political Science, vol. 12, no. 3, Fall 2007

Александр Патрушев, Расколдованный мир Макса Вебера, Издательство МГУ, 1992

Михаил Жариков, Интернационализация валют стран БРИКС. Монография, Проспект, Москва, 2015

Сергей Лунев, Проблемы политического развития современной России в условиях "неконсолидированной демократии": материалы научной конференции, Институт стратегических оценок Академия, 1999